

FREE THOUGHT.

Mēnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovēs "Laisvoji Mintis" Scranton, Pa.

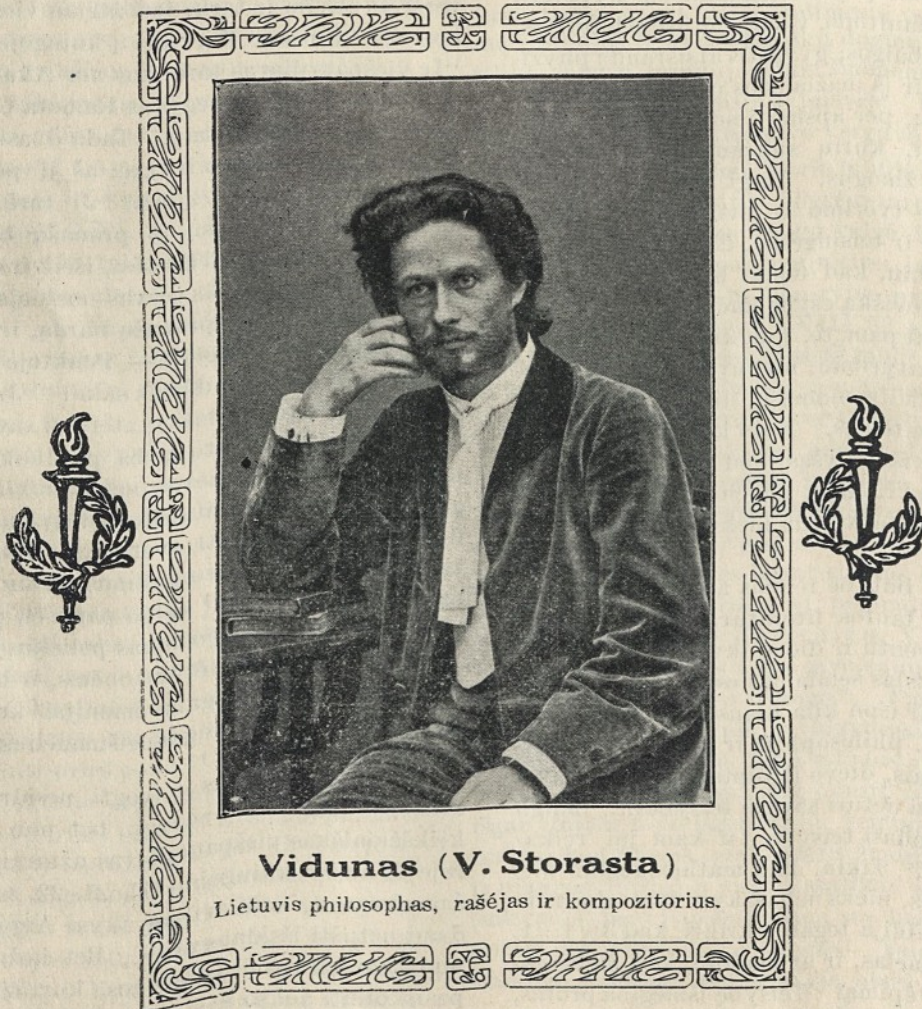
Entered as Second Class Matter at the Post Office at Scranton, Pa., under the act of March 3, 1879

No. 28

Scranton, Pa., Birželio, (June) mėn. 1912 m.

III Tomas

Manager Dr. J. Szlupas, 1419 No. Main Ave., Scranton, Pa.

Vidunas (V. Storasta)

Lietuvis filosofas, rašėjas ir kompozitorius.

J. Štiupas.

Biblija iš morališko atžvilgio.

[Sutrauka kalbu, laikytu Clevelande ir Philadelphijoje].

Š pačių pradžių turiu pažymėti, kad man čion nerupi gyvildenimas klausimo, ar dievas yra toks, kaip krikščionis išivaizdina, arba kad tokio dievo nėra. Smagumo dėlei leiskime, kad krikščionių dievas yra. Jau šiandien visi žinome, kad tarpe dievo atstovų, vadinamų kuningais, ir tarpe mokslo vyrų eina kova, mirtina kova. Pasaulėžvalgos vienų ir kitų griežtai nesutinka. Tikėjimas tikrina, kad dievas sutvėrė, ir tai iš nieko, ir netik saulę su planetomis, bet ir patį žmogų nudrėbė iš molio; tik moteriškę jis teikėsi iš vyro šonkaulio pagaminti. Tas viskas atlikta tapo gana greitai laiku, nesa traukyje vienos savaitės... Mokslas-gi kitokias mintis turi: ar imsime Kanto bei Laplace's hipotezas, ar dabarnykščią planetezimališką hipotezę Chamberlino ir Dro Maultono, visata neturėjo pradžios, kaip negali turėti ir pabaigos; gyvastis atsirsanda fiziko-chemišku procesu, ir iš mažiausios celės, bėgant milijonų milijonams metų, per apsiavimo ietekmę, pasidare sukrautinesni gyviai, kurių sukrautinumo čiukuru yra žindžiai, o ypačiai žmogus. Taigi ant svarstyklių yra statomos teorijos — tvėrimo ir evoliucijos. Katra tų teorijų yra tikresnė ir teisingesnė, čia dabar nepriodinėsiu: tik tiek pastebiu, kad svieto istorija neliudidija, jog teorija apie dievišką esybę kada-nors ir per ką-nors buvo pastatyta ant pamato, nuo kurio jos negalėtų nupusti šalin mokslo patyrimai; niekur ir niekad neparodo svieto istorija, kad menamasai dievas kokią-nors gerovę žmonijai būtų suteikęs. Nors krikščionis tikrina, kad dievo pirštas visur kyšas, kad be dievo valios niekas neatsitinka, bet vargas, kančios, niekšystės ir mirtis pasako, jog dievo apveizda niekur niekam ant labo nenuėina.

Krikščionių dievo butybė remias ant biblijos, toji biblija—prasta Žydų tautos literatura, arba sugalvotos pasakos—esanti šventu ir dievo įkvėptu raštu. Sako, visas moralis mokslas semiamas esąs iš to įkvėptoj švento rašto. Jau ir čion kyla klausimas: kodėl kitų tautų pasakas, poeziją, philosophiją ir kitus proto darbus nevadinama šventais, dievo įkvėptais raštais? Sako: kitų tautų proto darbai neturi savyje teisybės... Jaigu taip, jaigu biblijoje randasi teisybė, tu kam jai reikalingas buvo įkvėpimas? Tikiu, kad matematikai niekas neužmes neteisybės, nieks nepasakys, kad du ir du daro 5, o ne 4. Tik biblija tegali tikrinti, kad $3 \times 1 = 1$. Tai-gi čion prasideda melas, ir ar manote, kad melas gali teisybe tapti per įkvėpimą? Teisybę išmėgina protas, žmogaus išmintis. Melą-gi išmėginti, iširti, yra draudžiama visų šventų bažnyčios tėvų. Mokslas šviesos nebijo, o dievo įkvėptieji šventi raštai išminties spindu-

lių visados nuogandauja ir vengia kaip šikšnosparnis saulės. Ir nestebėtina: nesa biblijos moraliai pamokymai yra iš padugnių patrešę, papurę. Kaip-gi tai?—sakykite; ar-gi dievas, tas visažinantis, visur esantis (kaip Gruzdiečiai vadina) punusdievs mokintų nedorybės? Atsakymui pažvelgkime giliaus į tai, ką sako dievo įkvėptas šventraštis — Žydų Biblija.

Jums bus žingeidu biblijoje paskaityti, kad dievas mokina *apgaudio*. Štai skaitome pas Jeremiją XX. 7, rauda: "O viešpatie, tu mus apgavai!" Toliaus IV. 10, : "Ak, viešpatie dieve, tu labai suvylei šiuos žmones ir Jeruzolimą; kada jie sakė: bus pakajus pas jus", ir "tačiau kardas iki dušiai pritinka." Gi pas Ezekelį XIV. 9, pasakyta: "Ir jai koks pranašas prisigau-na, tai aš viešpats dievas prigavęs esmi tą pranašą". Samueliu dievas liepia prigauti Saulį, ir I. XVI sako: "Pripilk savo ragą aliejumi ir eik! Aš tave siųsiu pas Izaį Betleemiškį, nes iš jo sunų aš sau karalių išsirikau. Bet Samuelius tarė: kaip aš nueisiu? Saulis tai ištyręs mane pasmaugs. Viešpats dievas tarė: imk veršį su savim ir tark: "aš atėjau viešpačiui dievui aukoti".— Pirmoje Karalių kningoje XXII, skaitome: "Ir viešpats dievas tarė: kas nor Akabą perkalbėti, kad jis nueitų ir kristų negyvas Ramota Gileade? Ir vienas sakė taip, o kitas kitaip. Tada dvasia išėjusi stoji po akių viešpaties dievo ir tarė: aš jį perkalbėsiu. Viešpats dievas tarė jai: kuom? Ji tarė: aš išėjusi busiu meluojanti dvasia visų jo pranašų burnoje. Jis tarė: tu jį perkalbėsi ir tai ištesėsi, išei ir daryk taip! Dabar-gi žiurėk, viešpats dievas meluojančią dvasią perleido į visų šių tavo pranašų burną, ir viešpats dievas pikto ant tavęs kalbėjo".— Penktoje Mozės kningoje, XIV. 21, štai ką dievas sako: "Jūs neturėsite valgyti maitos (dvėselienos); ateiviui savo vartuose galite tos duoti, kad valgytų, arba parduok svetimam". Tai matome, kad žydų dievas netik mokina meluoti ir apgaudinėt, bet nē sanitariškų įstatymų nežiuri: o liepia dvėseliena valgidinti svetimus. Jaigu jis pamėgintų taip įsakinėti šiandien pas mus, tai ir kapitalistams tar-naujanti policija tokį kaipo pamišėlį patalpintu beprot-namyj... Turbut bijodamas policijos jis dabar nebando savo įsakymus davinėti žmonėms, ir tik jo senus tankiai netik paikus, bet ir gana žmonijai kenksmingus įsakymus jo atstovai kuningai neišmanėlius verčia pildyti.

Kas meluoja, tas ir vogti nesidrovi. Rods, Žydų šventas raštas sako: nevogk, bet nuo žydų priimtas ir krikščioniškas viešpats dievas užtarauja *vagyste*. Antroje Mozės kningoje, III. 21. 22, sako: "Ir aš šiems žmonėms suteiksiu malonę akys Aigyptėnų: ir iškeliaudami netušti išsidangysite. Bet kožna moteriškė turės nuo savo kaimynės ir nuo tos, kuri vieši jos namuose, pasiskolinti aukso ir sidabro indus bei drabužius; tuos turėsitė užkrauti ant savo sunų ir dukterų, ir jūs apvogsite Aigyptėnus".— XI 2: "Tai-gi sakyk žmonėms, kad kožnas nuo savo kaimyno ir kožna nuo savo kaimy-

nės pasiskolintų aukso ir sidabro sudynus⁴⁴. XII. 35. 36: „Ir Izraelio vaikai buvo padarę kaip jiems Mozė buvo liepęs, ir pasiskolino nuo Aigyptėnų aukso ir sidabro indus bei drabužius. Ir viešpats buvo žmonėms suteikęs malonę pas Aigyptėnus, kad tie jiems visa tai paskolino. Ir jie apvogė Aigyptėnus“... Ar-gi tad įstabu, kad dar šiandien katalikas, eidamas vogti žegnojasi, poteriauja, mišias užperka ir prašo dievo padėjimo tokiaame užmanyme, nes žino, kad krikščionių dievas, — tas pats Žydų viešpats, — vagilių užtarytojas!

Žinote, kad senovės gadynėse žmonės nebuvo laisvi. Laisvę igiję esame Amerikoje 1775 m., o Europoje ji paspindo ačiu Prancuzų didžiajai revoliucijai. Viduramžiuose katalikų bažnyčia vergiją palaikė, kaip įmanydama. Lietuvoje kuningai mokino: klausyk ponų ir jų valdžios, kurią dievas esąs leidęs. 1442 m. pagal popiežių leidimą portugalai pradėjo Afrikoje negrus gaudyti ir pardavinėti rinkose, kaip, kad mūsų ponai ir kuningai pardavinėję Vilniuje, Slucke, Minske, Lietuvius baudžiauninkus Totorių ir kitų rytiečių nelaisvėn. Rods, *vergija* buvo šiek tiek palengvėjusi Romos viešpatystėje, kada tarp vergų atsirado mokytojai, gydytojai ir rašytojai. Tarp krikščionių vergija užsilaikė kaip paveldėjimas žydų biblijos pamokymų. Ar-gi sakysite, kad šventis raštas gulėtų tokį nedorą dalyką, kokiu yra vergija, užtarauti? Ar-gi viešpats dievas taip mėgtų žmonių spaudą ir skriaudas?! Pažiūrėkime. Antroje Mozės kningoje, XXI. 2-7, štai kas pasakyta: „Jai tu žydišką vergą perki, tai tau per 6 metus tur verguoti, o 7 metais tur liuosas atstoti. Jai be pačios atėjo, be pačios tur atstoti. O jai su pačiu atėjo, tai ir su pačiu tur atstoti. Jai jo ponas jam pačią davė, ir ji būtų pagimdžiusi sūnų ir dukterų, tai ta moteriškė ir jos vaikų prisiliks jo ponui, ir jis be pačios tur išieiti. Ale jai vergas sako: aš myliu savo pačią ir savo vaikus, aš nenoriu be jų valnas buti, tai jo ponas tepriveda jį prie durų ar busto stulpų ir perduria su yla jam ausį, ir jisai tepasilieka jo bernu amžinai“⁴⁵. Ten pat, 20, 21: „Kas savo berną bei tarnatę užgauna lazda ir jie miršta po jo ranka, tas dėl to turi but nubaustas. O jai vieną ar dvi dieni gyvais pasiliekti, tai nebus haustas, nesa tai jo pinigai“⁴⁶. — Darbininkai! vyrai ir moteris, anot šventraščio, jūs esate tiktai kapitalisto—samdytojo, turtu, su kuriu ans gali daryt, kaip jam patinka, jums yra uždraudžiama pasipriešinti prieš pono tyraniją, kurs gali jus badu numarinti ir skurde supudinti, o už tai nėra jis kaltinamu! Tokius darbus biblijos tiesomis paremti šalių įstatymai išteisina ir baudžia tik jus už pasipriešinimus ponų sauvaliai, apginamai pirmiausiai per dieviškąjį mokslą! Ir netik senas šventraščio įstatymas įsako vergiją, bet ir naujas testamentas ją užtvirtina. Šv. Povilas savo laiške į Epeziečius, VI. 5, sako: „Jūs bernai, klausykite savo kuniškų ponų, su baime ir su dievo baimingumu, viernybėje savo širdies kaipo Kristui“⁴⁷, o I Timotejui, VI. 1, rašydamas priduria: „Bernai po jungu esantieji savo ponus visos garbės ver-

tais telaiko, jaib dievo vardas ir pamokslas nebutų bliuznytas“⁴⁸. Tai vergija—dievo įstaiga, ir krikščionis darbininkai, kurie trokšta laisvės ar geresnio buvio, tiesiog priešinasi savo dievui. Čion nē spaviedis nieko negali gelbėti. Kas ardo dievo įstaigą, tas tegali buti prakeiktas. Tat, jūs darbininkai, esate visi bedieviais, nors manote statydami bažnyčias itiksite dievui. Klystate! Dievas reikalauja vergijos! Ir jaigu jūs neklautos dieviškųjų įstatymų, tai turite tapti laisvamaniais ir ažuot bažnyčių mokyklas statyti, nes tik mokslas, liosas nuo visokių dieviškųjų apreiškimų, gal jums suteikti išganymą iš spaudos ir skurdo ne po mirčiai, bet čia ant žemės gyvenantiems. Bažnyčios mokslas,— tai didžiausias jūsų alintojas, nes įsako jums dirbt ir melstis, vargt ir skursti, kad dykaduoniai pluduriuotų visokiuose smagumynuos. Pasižvelgkite į savo ir į dievo atstovų kuningų gyvenimą, o ar-gi nematote aiškų melą jų mokinime? Ar nematote, kad bažnyčia tik jūsų skurdą ir vergiją nori matyti, nes jūsų bėdinysta ir nelaisvė neleidžia jums apsišviesti, kad negalėtute protaut ir pasirupinti savo buvio reikalais. Ta-gi dabar jums lieka pasirinkti: ar tolimesnį vergavimą ir tikėjimą į biblijos ir krikščioniškų dogmų nesąmones, ar pasilikti laisvai protaujančiais žmonėmis ir reikalauti sau pripažinimo lygių teisių ir laisvės? Palaikydami bažnyčią, jūs palaikote patį savo verguę ir tamsumą!

Nėra to nelabumo, kurio biblija, tas dievo įkvėptas šventraštis, nemokintų. Perėjo tarp civilizuotų tautų gadynė, kada žmogus žmogų valgė. Kannibalizmas šiandien mums atrodo pasibjaurėtinu ir pasibaisėtinu. O Žydų šventraštis ir tą bjaurybę pripažįsta. Štai antroj Mozės kningoje, XXVIII. 52, skaitome, kad „viešpats užsiųs tautą prieš juos iš tolo“⁴⁹ ir jie taps apgulti, ir tad: „Tu valgysi vaisių savo iščiaus, mėsą savo sūnų ir dukterų, kuriuos tau davė viešpats dievas tavo, apgulime ir bėdoje, su kuria neprietelius prispaus“⁵⁰. Gi 56, pasakyta: „Moteriškė tarp jūsų, kuri lepiasi ir gležnai laikėsi, kad ir nebandžiusi savo kojų padus ant žemės dėti iš lepumo ir gležnumo; tosios akys bus piktos ant vyro prieglobsties ir ant sunaus ir ant dukters...— 57: ir ant vaikų, kuriuos ji pagimdys, nesa ji valgys juos“⁵¹. Tas pat pas Jeremijų, XIX. 9: „Ir aš padarysiu, kad jie valgys mėsą savo sūnų ir dukterų, ir kažnas iš jų ēs mėsą savo draugo“⁵². Pas Izajį, XLIX. 26, sakoma: „Ir tavo lupikus valgydinsiu jų pačių kunu; ir jie savo pačių kraujo, kaip saldaus vynu, tur prisigerti; ir kažnas, kuris ištirs mane esantį viešpatį dievą, tavo išganytoją ir tavo išgelbėtoją, tvirtąjį Jokubę“⁵³. — Man rodosi, kad dievas, mokinantis žmogėdystės, yra baisus ir bjaurus dievas; o visgi katalikai ir šiandien seka jo įsakymus, bent išpasakodami sau kad *valgo kuną* ir *geria kraują* net paties dievo sunaus! Taigi katalikystė dar šiandien, 20-tame metašimtyje, atsiduoda kannibalizmu!

Šių dienų civilizacijai rupi apginti žmones nuo vargo, nelaisvės, ligų, skausmų ir pirmlaikinės mirties. Geriausieji gydytojai dēda savo prastą gę, kad išradus bu

dus, kaip pailginti žmogaus gyvastį, kaip apsaugoti bei iš pavojaus išgelbėti žmogaus sveikatą. Kitaip vienok mokina dievo įkveptas šventas raštas. Užtat, kad Žy-dai buvo pagerbė aukso veišį (kaip šiandien kad tur-tuoliai daro) ir tuomi nusikalte prieš Mozės prisakus, tai va kas antroj Mozės kningoje, XXXII. 27, sakoma: "Taip sako viešpats, Izraelio dievas: prisijuoskite kož-nas savo kardą prie savo šono ir išvaikščiokit visą aba-zą nuo vienu vartų iki kitų ir žudykit kožnas savo bro-lį, gentį bei artimą.— 28: Vaikai Levi darė, ką jiems Mozė buvo prisakęs, ir krito tą dieną 3000 vyrų.— 29: "Tai sakė Mozė: pašventinkite save šiandien viešpačiui dievui kožnas ant savo sunaus ir brolio, kad šiandien jis jums suteikė palaiminimą..." Kur ir kada žmogžudy-stė galėjo buti palaima žmonėms?!

Netik Mozė, bet ir Samuelis žmogžudavimą at-virai užtaria. Štai I. XV.3 sako: "Todėl nukeliauk ir apveikk Amalekitus, ir nužudyk juos su visu tuom, ką jie turi; nepagailėk jų, bet užmušk vyrus ir podraug moteris ir vaikus, ir žyndančius, jaučius ir avis, ver-bliudus ir asilus". Jeremijus (XLIX.10) sako: "Prakeikts t'esie, kurs viešpaties dievo darbą netikra pildo; prakeiks, kurs savo kardą suturi praliet kraują! Ezekeelis, kurs ėda raštus, IX.6, rašo: "Nužudykite podraug senuosius ir jaunuosius, vaikus ir mergas, kudi-kius ir moteris, vislabį smert".— Ką gelbsti tad bsi-meldus: "nuo pavictrės, ugnies, karės ir bado išgelbėk mus," jaigu to viešpaties dievo, anot Žydu šventraščio, noru yra karės, žmogžudystės ir naikinimas! Tolesniai antroje Mozės kningoje, XXXI, skaitome, kad liepta atsigerbti Midianitams. Užgula 12000 kareivių ir iš-muša vyrus. Moters ir vaikai buvo suimti. Miestai nudeginti, o suimtiejie atvesti pas Možę. "Kam jūs vi-sas jas palikote gyvas? Tat-gi užmuškite visus vyriš-kius tarp mažučiu ir užmuškite kožną moterį... O mer-gaites pasilaikykite sau!" Tai vis viešpaties dievo įsa-kymas per lupas Mozės!... Gyvomis pasiliko 32000 mer-gų. Pusę jų pasidalino kareiviai, kitą pusę, t.y. 16000, atiduota namie likusiems, o iš tųjų 32 mergas paslirta viešpačiui dievui po globa kuningo Elizaro.

Kas skaitydamas apie tokius atsitikimus, gal pasa-kyti, kad tai darbas mielaširdingosios dievo apveiz-dos?! Ir negana dar to, tokių dieviškos mielaširdystės pavyzdžių prigrustas perdėm visas šventraštis, nuo pra-džios iki pat galo vien tik melas nesąmonės, mokinimas apgaulio ir žemumo charakterio. Taip antai Jošua užkariauja „šventą žemę“ (X.40): "jis pergalejo visą žemę, ant kalnų ir į pietus, pakalnėse ir prie upių, su visais jų karaliais, ir nė vieną jų gyvu nepaliko, bet iš-žudė vislab, kas gyvą dušią turėjo, kaip viešpats dievas liepęs". Taip pasibaisėtinas mokymas! tai kninga, kuri auklėja žmonėse tik žvėriškumą ir krau-geriškumą, o vienok tikrinama, kad tas šventas raštas tapo parašytas pagal dieviško įkvėpimo!...

Šiandien visur tveriasi sąjungos, kad užbėgti ka-rėms; arbitracija yra obalsiu didelės dalies žmonių, rods

žmonių ne dievo įkvėptų, bet mokslu apsišvietusiųjų. Žydu, o sykiu tas pats ir krikščionių dievas yra baisu-lingesnis ir kraulakingesnis už Lietuvių karės dievaitį *Kovą* bei Romėnų *Marsą*. Ir svietas tokį dievą nesigėdi-ja garbinti kaipo "gerybėj nepabaigtą!"...

Iš katros pusės nepažveigsime į tą čia apkaltamąjį dalyką, turime atrasti, kad "dieviškasis mokslas" yra žmonijai keksmingu netik apšvietos pirmynėigoje, bet taipgi ir moralybės išsivystyme. Biblija, tai rinki-nys nežinės, prietarų ir papiktinimų. Ir bažnyčios mokslas beveik išskirtinai biblijos pasakoms remiasi, o todėl mokina žmones na doros, ne teisingumo, ne meilės ir išminties, bet apgaulio, klasingumo, vergiškos bai-mės, kuri yra priešasčia visokių niekšysčių, ir žverišku-mo! Atsiminkime tik šventos inkvizicijos aukas, o ne-bus sunku suprasti kokius žmones išauklėja dieviškasis mokslas. Laimė, kad šiandien valstybių įstatai šiek-tiek suvaržo to dievo Molochos valią, tai mokslo vyrams nereikia baisetis degančių laužų, nors ir 20-tame šimt-metyje dar tas krikščioniškas dievas praryja ne vieną kruviną auką, kaip antai kad ir Francisco Ferrero! Ta-čiaus tas baisesis dievas Molochas kaskart griežtesnę ir griežtesnę kliūtį susitinka sau ant kelio, mokslas kyla, žmonija šviečiasi ir pradeda laisvai mintinti ir protauti, laisvamanyba pletojasi sykiu su šviesa kaipo apreiška ateinančios naujos gadynės!

Bet gal dar sakysite, kad Kristus pamokina ko ge-resnio negu Žydu biblijos senas testamentas. Gal ir yra jo mokyme šis-tas geresnio doros atžilgyje, bet toli nu-eita šalin nuo jo mokymo minties. Pagalios ir Kris-taus mokymas šiandien pasirodo kai-kuriuose atvėjuo-senetik nepritaikomas, bet dagi kenksmingas. Taip, pvzd., Kristui suvis nežinama buvo drauginio valdy-mosi forma republikanizmas, jis pripažino viešpatavimą karalių ir ponų ant vergų, patvirtindamas Žydu įst-itų (10 dievo prisakymų) X-tąjį paragrafa, uždraudžiantį geist ko-nors, kas pono yra. Gi savo sudėtoje maldoje, jis tiesiog reikalauja: "ateik karalystė tavo". Ar mės šiandien trokštame, kad ant-mūsų viešpatautų ponai ir karaliai, ar atbulai?— ar nevejame juos šalin jaigu tik pasijuntame drutesniais, arba-gi bėgame iš po karaliu jungo, jieškodomi šalies, kur žmonės patis sau valdžią išsirenka, paniekdami "dievo leistąją valdžią". Kris-tus neapvertino laisvės, nors laisvė yra pagrindu mūsų moralio ir socialio buvio gerovės. Šiandien abelnai iti kima, kad niekas negali kitam įsakyti daryti taip, kaip įsakytojui norisi, nes kiekvienas žmogus turi buti arba bent tapti savarankišku, nepriklausmiu nuo kito visuo-manės sąnariu. Kristus to nepripažino, tačiau favoriz-avo tik žydus, kaipo "išrinktųjų tautą." Tuli žmonė buvo parinkti per jį į augštesnes vietas, bet tas parinki-mas nesirėmė jų užpelnu: dėlei savo gimimo, kaipo "ka-ralystės sunų" buvo augščiau statomi, kas reiškia pri-pažinimą luomų skirtumo. Ne žydiško gimimo ypata už dideliai dorą buvo paskaitoma tik ta, kuri aklaai ger-bė Kristaus ypata. Jis reikalavo, kad žmonės pames-

tų savo tėvą ir motyną ir sektų jį, o tatai skaitė didele dorybe! "Išganymus" Kristus žadėjo kiekvienam tik už tai, kad į jį įtikėjo, ir kas nusiplovė vandeniu vardan tėvo, sunaus ir dvasios... Tai-gi Kristus draudė svarstyti jo mokymą, liepė vien tikėti į tai, ką jis sako ir gerbti jį. Gi šiandien žmogus tampa pripažintas už genijališką tik po iškritikavimo jo atliktų darbų, o nieks neišdrįsta, dar tik ką-nors pradėjus veikti, reikalauti, idant jį žmonija gerbtų, nes kiekvienas išmintingas žmogus supranta, jog už tokį jo reikalavimą žmonės jį išjuoktų kaipo maniaką (pabludėli).

Kas su mokslo patyrimais nesutinka, tas jau yra abejotinu. Tas, apie ką abejojame negali būti nekritikuojama teisybė, o kas kritikos neišlaiko, tur būti atmestas kaipo senovės žmonių supratimo liekana, nepri-tinkanti mokslą žinančiai žmonijai. Iš daugelio atžvilgių tuli dalykai, kuriuos Kristus skelbė, tiesiog besąmoniški. Sulig šiandieninio mūsų supratimo, tai geriejie dar nėra geriausiai, nedori dar nėra nedoriausiai ir todėl nėra reikalo juos bausti amžinomis kankynėmis nepasibaigtiname pragare. Mūsų žmoniškesni už dieviškąjį sunų—Kristų, kurs nusikaltusį smerkia nepabaigtinos torturos kalėjiman, tuo tarpu šiandien ir tyronai nęgeidžia savo priešų nepabaigtinos kankynės. Pagalios prasi-kaltimai prieš dievą, tankiausiai yra tik nusiskriaudimas paties savęs, o juk aš ant savęs turiu liuosą valią ir toks mano neišmintingas pasielgimas negal būti prasi-kaltimu, už kurį kas-nors tur teisę bausti. Priešingai yra krikščioniškos "dorybės," kurios ištikro tur būti paskaitytos piktadarystėmis, kenksmingomis žmonijos kuniškai ir dvasiškai sveikatai.

Kristus skelbė reikalavimą, idant turėiai būtų tik mielaširdingi savo vergams, bet nę manyte nepamanė, kad ateis laikai, kada mokslas ir ekonominės draugijinio sugyvenimo sąlygos apreikš, jog visi žmonės yra lygūs, kad ne samdytojui bet gamintojui išdirbtas turtas priklauso. Kristus samdytojui pripažįsta privilegijas mokėti darbininkui už darbą tiek, kiek samdytojui patinka, o ne tiek, kiek darbas vertas¹⁾.

Mokslas pasmerkia daug dalykų, ką Jezus pripažino. Jis pripažino autokratiškąją valdžią, liepdamas žmonėms mokėti mokesčius ciesoriui ir aukas aukoti dievui, o savim, savo ateičia nesirupinti, mat ir laukų žolynas nesirupina kuo maitįsis ir kuo dėvės. Kas tokį mokslą už gerą gal pripažinti šiandien? Gal tik kunin-gija!

Tai gi laisvas nuo burtų ir prietarų mokslas išvysto kitokių, negu biblijinės, teisybių supratimą, kiltęnę ir raiškesnę moralybę, negu veidmaininga religijinė dorybė, vedanti tik prie demoralizacijos!

1) Ziurėk evangeliją šv. Mateušo, perskirime XX, kur sakoma apie Kristans papasakotą prilyginimą, kad samdytojas lygiai užmoka darbininkams, nežiurint, kad viens jų nuo Pat ryto dirbo, kits tik vakare atėjo. Reizkia, kad mokesį pripažįsta ne pagal darbo vertę, bet nuo pono noro.

MIKAS PETRAUSKAS

Iš Muzikos Istorijos senoveje.

DALIS I.

INSTRUMENTAI.

ANO Fleita, tai instrumentas dievo girių ir bandos pas senovės graikus. Pas lietuvius panašus tam instrumentui—skudučiai.

Arfa buk paeina, t.y. ima pradžia nuo kilpynės; buk sulenktas lankas, ant kurio užtempta virvutė, tam instrumentui davęs pradžia.

Rebek ar rebab,—pavidalas lig smuikos. Tie visi instrumentai gilios senovės, bet jau augštesnio laipsnio žmonijos išsivystyme.

Prie žemiausio instrumentų laipsnio priklauso visokie barškaliniai instrumentai,—iš laikų žemiausio žmonijos išsivystymo. Ką tik žmonija sutvėrė niekas joje nežusta ir tik eina viskas pasidauginant ir pasitobuliant sulig žmonijos išsivystymo reikalavimų, mainydamai šiek-tiek pavidalą.

NEGRAI. Jų instrumentai: bruzgučiai, barškalai, bubneliai ir kitoki patrinkalai. Fleitos, trimitai liutnės. Instrumentai, panašus į gitarą; (taip-gi bandžiu). Balafa — panašus į pianą. Medinė armonika—marimba. Gong — styga ištempta ant lanko.

BARABRA—tauta Dongoloje; pažimėtina savotiškais šokiais

ABISINIEČIAI.—Brazgučiai, sistrumas, lira, bubinas.

KALMUKAI.—Styginiai instrumentai, labai primitiviški. Iš pučiamųjų—turi panašų į obojų. Bubinai. Muzika ir instrumentai baškių, teptarių, Uralo musulmanų tokie jau, kaip ir kalmukų.

Pažymėtina: brazgučiai, sistrumas, lira, bubinas—aigiptiškos kilmės.

KINAI: 1) Instrumentai iš kailio — bubinai. 2) Akmeniniai instrumentai — king, susideda iš 16 pliauškučių. 3) Metaliniai — pien-tšun, 16 kromatiškų varpelių. 4) Moliniai—hiven, panašus į didelį kiaušini, duoda šešius senosios kiniškos palaipos balsus. 5) Mediniai — ou, tai barškalas, panaudojamas muzikos pabaigoj. Visokios lazdos ir plaštės. 6) Bambukiniai,—fletos trijų pavidalų. 7) Šilkiniais instrumentais vadinami styginiai instrumentai: kin ir tše, po 25 stygas turinti kiekvienas. Tše yra iki tiek tobulas instrumen-

tas, (pagal kiniečių manymo), kad reikalaujas suvaldymo žaidiko geidulių, kitaip ant jo negalima žaist. 8) Tikvinis: šeng — nė tai fleita Pano, nė tai vargonas; tai normališkas kiniečių instrumentas, pagal jį buna kiti derinami.

JAPONU instrumentai panašūs į kiniečių instrumentus, tik daugelio užvardijimai nesutinka su kiniečių instrumentų užvardijimais.

INDAI. 1) viena-styginis instrumentas. 2) Ravanastrom turi dvi stygas. 3) Serinda—trijų stygų, panašus į smuiką. 4) Magudi—panašus į gitarą. Ravanastrom ir magudi paeina nuog arabų ir persų. Pučiamieji: fleitos. 5) Fleita Krišnos, vadinama „bazare“. 6) Tumeri—dvielinta fleita, įstatyta tutis tuščian rešatan. 7) Tare — neva trambonas. 8) Trubos. 9) Varlės kriauklė. 10) Brazgučiai. 11) Bubinai. Anapus Gongo, muzika panaši į kiniečių muziką, tik su priemaiša laukinės australiškosios muzikos. Pažymėtinas jų instrumentas alligatoriaus pavidalo, panašus į gitarą.

BIRMANAI. — Arfa katės pavidalo; prie galvos ir uodegos pririštos stygos.

JAVOS gyventojai atsižymi apstumu burškalinį instrumentų, brazgučių, bubinų ir visokių šukių. Pučiamieji: trubos, fleitos. Styginiai: smuika, vadinama rabab, paeinanti nuo arabų.

ARABAI. Svarbiausias jų muzikos instrumentas, tai liutnė, turinti apie 14 stygų. Kiseweteras sako, kad tas instrumentas esąs aigiptiškos kilmės. Liutnė, vadinama „biva“, žinoma taipgi ir Japonijoje. Kanunas, panašus į guslius, turi 75 stygas. — tai Rytų pianas. Panašus į kanuną — santiras. (Feti's išveda iš to psaltirą instrumentą). Rabab — žaidžiama su griežtuvu. Rabab-eh-haer, instrumentas poetų, su viena styga. Rabab-el-maganni, dainininkų instrumentas, su dviem stygom. Kemange-a-guc, smuikos pavidalo, su dviem stygom *sol* ir *re*. Kemange fark arba sogiar, dviejų stygų *mi* ir *ti*. Marraba — su viena styga. Argul — dvieeilinta fleita. Carm arba eurna, panašus į obojų. Camrai Europos orkestruose vadinasi bommera, pommera ir bombardai; iš to tikriausiai pasidarė goboju. Erakih, panašus į carmą. Fleita naj. Argul fleita, tai instrumentas Aigipto kaimiečių. Dar pavidalas fleitos *suffo* ra arba Šababe europiečių orkestrų buvo vadinamas *cuffolo*. Truba *nefir*, — pateko ir europiečių orkestron. Daužomieji: „naquaire“, darbuka, tai bubinas laivininkų. Panašų bubinai yra vartojami ir Europoj, ypač ant tulų didesnių laivų; kai-kur panašius bubinus vartoja ir žvejai.

AIGIPTIEČIAI. Vartoja bubinus ir visokių pavidalų barškalus. Nabla, panaši į gitarą, turėjusi 2—3 stygas. Tas instrumentas buvo plačiai vartojamas, reiškę gerovę ir buvo paimtas už hieroglifą. Arfa, vadinama „tebuni“—susekta pagal hieroglifą—turėjusi nuo 2 iki 20 stygų. Lira turėjusi nuog trijų iki 9 stygų, —

spėjama vienok, kad lira yra assiriškos kilmės. Fleitos keletu pavidalų. Sistai,—instrumentai iš plieninių lazdučių, vartojami buvo laike devmaldystės išvaikymui piktų dvasių. Trubos ir bubinai, tai kareiviški instrumentai. Taipgi yra instrumentai gitaros pavidalo.

ASSIRIEČIAI, BABILONIEČIAI ir FENIKAI savo instrumentais ir muzika beveik nesiskiria nuo aigiptiečių. Kanunas, panašus į guslius, tai tikras assiriečių instrumentas ir pas pastaruosius jis vadinamas sambuka; tą instrumentą prisivino arabai. Assiriečių trimitas kaip aukšlys. Fenikų pažymėtinas instrumentas — kinor, trikampė arfa.

ŽYDAI. Magrefa. (Pfeifer'is sako bubinas; Ambros sako—spatas). Psaltiras — keturkampė dėžė, vadinama dagi kimbolais. Kitara, panaši į lirą. Mašrokita—dvieilinta fleita. Pučiamieji instrumentai: trubos, ragai. Bubinai.

GRAIKAI. Jų svarbiausi instrumentai — liros ir fleitos. Kitaros, barbitonas, forminksas, arfos, nablas, psaltirai,— tris pastarieji ne graikiškos kilmės. Magadis su 20 stygų, sudarytų oktavomis. Epigonionas, su 40 stygų. Iš mylimiausių jų instrumentų reikia pažymėti lirą. Pano fleita, dvieilinta fleita ir siringa. Vargonai. Daužomieji ir barškaliniai instrumentai.

ETRUSKAI. Dvieilintos fleitos. Trubos galingo balso. Liros ir forminksai.

ROMENAI. Fleita buvo jų ir mylimu instrumentu, kurią pasisavino nuog etrusku, po kurių įtekm iš pradžių yra buvę. Trubos, ragai, vargonai, kitaros. Nabla tai buvo instrumentas augštosios aristokratijos.

Kitos tautos, romaniškos rasės, vartojo panašius jau instrumentus, nors tai mažiau žinoma.

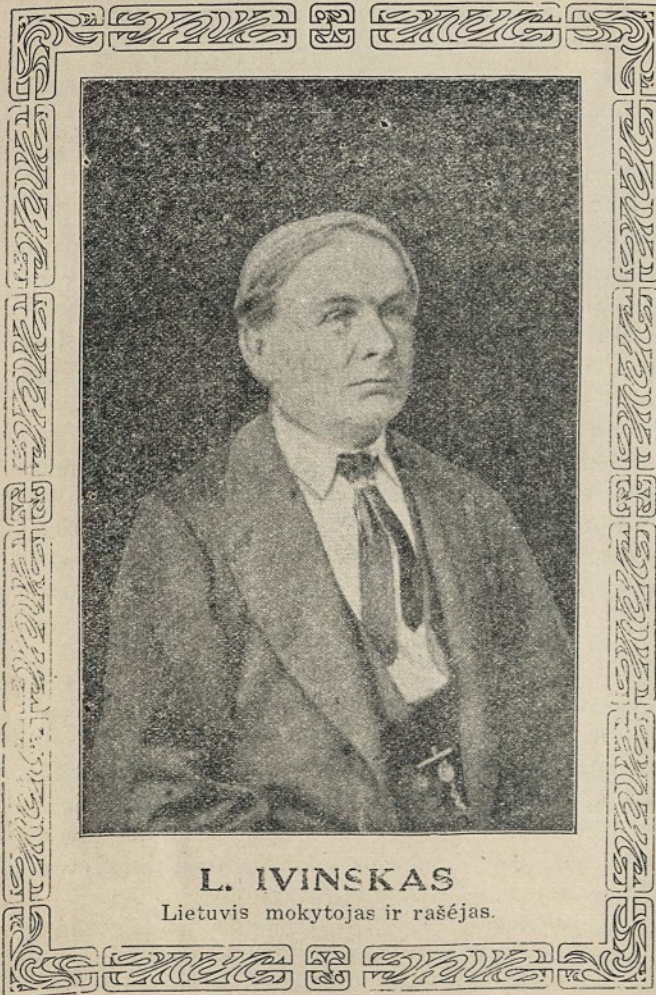
LIETUVIAI. Skudučiai, pamate — fleita Pano. Kulinė, vamzdžiai arba umzdžiai ar lumzdžiai, sopolkos pyplinės, sopolkos rageliai, arba kitur vadinamos želeikos; *žaleikos* gal bus nuo baltagudžių paimtos. Visokie švilpukai ir švilpynės. Trimitai, ragai iš jaučio ragų ir iš žalvario. Trubos, vartojamos prie bandos, labai galingo balso, skeltos iš medžio ir išskaptavus sudėtos pliauškos, gerai sušlietos, derve nuteptos ir žieve su kanapėmis vyniotos. Bubneliai daugiausiai su brazgučiais. Kanklės, turėjusios įvairių skaitlių stygų, bet vargiai buvo buvę daugiau per dvidešimtis. Pas Suomus ir gi yra panašus į kankles instrumentas, vadinamas kautele. Taipgi ir latviai turėjo panašų instrumentą. Smuikos, klarnetai, kornetai ir kitokie instrumentai, vartojami dabar lygiai kaip ir kitų Europos civilizotų tautų. Reikia dar paminėti instrumentus vaikų: šakaliniai instrumentai; moliniai: kumeliukai, tilvikai, smuika iš balanos ir kitoki instrumentai.

ABELNAS ŽVILGSNIS MUZIKOS SRITIN.

Muzika pati per save yra medžiaga apgriebiamu budu nesugaudoma; balsas praskamba ore ir ore nyks-

ta, bet palieka savuosius išpuodžius žmogaus krutinėje ir smegenyse. Palaikyt-gi garsą yra tik atmintis—omenė kiekvieno žmogaus ir tautos. Kaip tokią medžiagą žmonių makaulės užlaiko savo sandėliuose ir per širdies paraginimą toji medžiaga atsakančioj formoj buna perduodama ainių-ainiams. Anukai tą nesugaudomą medžiagą pavidale kokios melodijos: šokio, šventagiesmės ar dainos laiko ir auklėja savo protu ir jausmais, brangindami tą, ką jų bočiai, guldami pilkon žemelėn, jiems jų dvasiškam nusiraminiui paliko.

(T. b.)

L. IVINSKAS

Lietuvis mokytojas ir rašėjas.

Karolis Vairas.

Literatūros Evoliucija.

(Žiurék "L.M." No. 26—27).

Primityviškoji Amerikos literatūra.

I. *Salos Fuego* (Fidži, Tierra del Fuego) *Gyventojai.* Ačiu Anglijos misijonierių uolumui senoviški Fuego salos gyventojų papročiai pamaži dingsta: jie apsipajįsta su šios gadyinės kultura ir jos nuodais. Fuegoiečiai gyvena nomadų gyvenimu, pasidalinę mažomis kuopomis, kuriose viršininkauja vyresnysis giminės narys arba šiaip atsižymėjęs drąsa ir mitrumu; vyresniųjų žmonių žodis — tai įstatymas. Dienomis vyrai dirba valtis, medžioja ant įvairių sausumos ir jūrų gyvunų, panaudodami medžioklėje šunis; naktimis jie eina gaudytų miegančių jūrų paukščių. Moterų pareigose yra rankioti jūrų lukštinius gyvunus, rankioti juriniu paukščių kiaušinius, pinti ragažes ir t.p. Tuli fuegiečiai dažo su veidus ir kunus įvairiais dažais. Jie susituokia gana anksti ir vaikinai sau moterį išsivagia iš jos tėvų namų.

Fuegoiečiai neturi supratimo apie muzikališkus instrumentus, užtat jie stebėtinau moka pamėgdžioti garsus net ir nepažįstamų jiems kalbų ir gali atkartoti net keliolika svetimu jiems žodžių be paklaidos. Taip pat jie gražiai pamėgdžioja ir judėjimus, arba gestus. Jų mimiški gabumai apsirėiskia kuoplačiausiai vienoje lyg ir religijoje jų dramoje, vadinamoje Kina. Dabar tą veikalą vaidina vieni vyrai; kitados ir moteris taip-gi dalyvaudavo.

Augštai išsivysčiusiose kalbose priegaida turi gana nežymią reikšmę; nelabai teišsivysčiusiose kalbose— atžagariai, labai daug reiškia, kaip, pvzd., pas chinus; daugelis jų žodžių turi keleriopą prasmę, prigulmingai nuo priegaidos, ar nuo vietos, kokią užima sakinyje, pertat kalboje jaučiasi lyg melodija. Tokia kalba— daina, arba dainavimas kalbant, — tai fuegiečių kalbos ypatybė. Jiems kalbant, jų balsas užlaikomas ant gaidos G, o kuomet prašoma dovanos—balsas užsibugia pusiatonu A.

Šitie pietinės Amerikos gyventojai turi keletą solo ir choraliskų dainų. Kiekviena fuegiečių kuopa turi savą raganių (*medicine man; doctor—wizard*); jo magiškoji giesmė vadinama paprastai Asua. Turi jie taip-gi keršto ir šventėms pavestas giesmes. Giesmė Telania jie gieda apraudodami nebašinką. Gedulių laike jie rauna sau plaukus, mušasi kumščiomis į krutinę ir dainuoja, rėkauja ir užia per naktį iki saulei patekėsiant.

Tikėdami į dvasias fuegiečiai nepavelija gyviems vartoti mirusiųjų savo giminių vardus; todėl, jai kas turi mirusiojo žmogaus vardą, turi pasirinkti sau kitą. Nakties metu dvasios esančios labai pavojingos. Yahginių gentė tiki į dvasią Walapatų ir į Kačpik (kachpik); pastaroji— tai kartais girių daimonas, tai šiaip nelaboji dvasia. Vardu Hanuch vadinama plika (be

plaukų), su viena pakaušyje akim šmėkla, nuolatos besibastanti giriose. Fuegočiai taipgi tvirtai tiki sapnams.

Čia privesime porą *mythologiskų* pasakojimų, kurie kartojama visados tyliai ir su tam tikra slapybe balse. Mythas apie *Juodąjį Daimoną*: “Yakky-mo yra juodas “milžinas. ¹⁾ Jis visados klaidžioja apie girias ir kalnus. Jam priėjus arčiau, negali nuo jo pabėgti. Jis “žino visa, ką žmonės daro ir ką sako. Kuomet žmonės nelabai elgiasi, jis siunčia audras ir sniegą”.

Giminė vardu *Ona* turi mytha apie labąją dvasią *Yerri Yappon*: “Yerri Yappon yra gera esybė. Nuo jos pacina visos gyvybės. Kuomet esama varge ar dideliame pavojuje, — visados šaukiames int ji. Jis mus “girdi”.

II. Botokudai ²⁾ arba *Burai*. Botokudai gyvena tarp Rio Pardo ir Rio Doce, pietų-rytinėje Brazilijoje. Jie turi visas ypatybes primityviškų žmonių — ilgas rankas ir trumpas kojas, giliai įdubusias akis, užpakalin atloštą kaktą ir atsikišusį į prieką smakrą. Miškuose jie vaikščioja ir medžioja visiškai nuogi: kartais jie sau statosi laikines gėtras iš šakų. Jie nedirba sau puodų nemoka dirbti valčių, o nuo kannibalizmo (žmogėdystės) juos sulaiko Brazilijos valdžia. Kaip medžiotojai ir mušėikos jie yra labai mitrus. Vyrai veda tiktai vieną moterį. Ryšiai tarp tėvų ir jaunesniųjų kartų nėra labai tamprus, o tarp atsikrų “klanų” nėra bendrų sąryšių. Jie apsėda tinkamas medžioklei vietas kuopomis, susidedančiomis iš 10 iki 20 šeimynų.

Jų vadovai turi šiek tiek tiesų giminėje, bet ši vieta nepereina paveldybos keliu ant vaikų.

Botokudai dar nepasiekė to laipsnio, ant kurio žmonės jau pradeda šiaip taip piešti, bet pastaraisiais laikais jie jau pradėjo dažyti savo gelsvai-rusvus kunus raudonais ir juodais dažais.

Iš muzikališkų instrumentų jie tepažįsta du: lupinę fleitą, ant kurios žaidžia moteris, ir mažą bambuko medžio padarytą, nose pučiamą fleitą.

Botokudai, kaip ir fuegočiai, turi savo dainas — kalbas; kuomet jie ko nors geidžia, tai jų kalba pavirsta daina, kurią seka gana įvairi gestikuliacija. Vyrų dainuojamos dainos — tai viensylobiai karšti klyksmai, susidedantie iš trijų ar keturių gaidų, žemesnių ir augštesnių. Iš krutinės išsiveržia gilus atsidasėjimas, o tuom tarpu jie užsideda sau ant galvos kairiąją ranką, užsikiša pirštais abi ausi, ypatingai, jai jie nori storu balsu subaubti. Dar labiau nemaloni yra moterų daina. Botokudai niekad nedainuoja be šokių ir niekad nešoka be dainų ir teturi vieną žodį, kuriuo vadina ir šokius ir dainas.

1) Europiečiai savo velnius visados piešia pasakose ir ant drobės taip pat juodu žmonių pavidale.

2) Botokudai — portugalų duotas tai giminei vardas; reiškia — bačkos kamštis; pavadinta jie taip dėlto, kad jie puošia sau lupas ir ausis įsistatydami į tas kuno dalis medinius ritinukus. Jie save vadina *Burais*.

Šiė viena jų daina, dainuojama šventėse:

Calani-ā-ā
Calani-ā-hā.

Mēs patemijome, kad Kwai dainuoja “dainą”, susidedančią iš vieno žodžio, pas Botokudus užename “dainą” iš dviejų žodžių, ir ta jų “daina” yra taip sena, kad ir jie patys nežino, ką reiškia tie du žodžiai. Eilėse užsiliko senoviški žodžiai o gyvoji kalba be paliovos keitėsi ir tobulinosi.

Sekančios eilės parodo, kaip jie sueiluoja savo dainas čia pat bedainuodami:

- 1 “Medžioklė — ji buvo gera.
Medžioklė — ji buvo gera.”
- 2 “Mēs užmušėm žvėrį.
Mēs užmušėm žvėrį.”
- 3 “Dabar turim ką valgyt.
Dabar turim ką valgyt.”
- 4 “Mėsa — geras dalykas.
Mėsa — geras dalykas.”
- 5 “Vadovas — jis nieko nesibijo.
Vadovas — jis nieko nesibijo.”

Šiėion, kaip matome, improvizuojama ant greitųjų, apie bėgančius atsitikimus, ir kuomet viena ypata suimprovizuoja ir perdainuoja dainos posmą, — tai visi kiti atkartoja.

Botokudai neturi nė kuningų, nė gi raganių, ir negarbina augštesnės esybės. Jų *mythologiją* galime papasakoti dviejose pasakose: 1) Juodasis daimonas ir 2) Mėnulis. Juodasis Daimonas:

“Didžiausia iš visų nelabų dvasių yra Jauchon. Toji dvasia pasirodo juodo žmogaus pavidale. Ji apilanko laukus. Kartais ji miega palei ugnį ir paskui eina į šalį. Visi, kas tik žiuri į ją gali buti tikri mirties. Toji dvasia su pagaliu užmuša šunis. Ji taipgi “žudo ir kudikius”.

Mėnulis:

“Mėnulio vardas yra Tauru. Mėnulis atlieka nelabus darbus. Jis kartais nupuola ant žemės. Jis sutrina kalnų viršunes ir aplicja vandeniu lygumas. Jis panaikina daugybę žmonių. Jis atsiunčia audras ir badą. Laike audrų ir užtėmimo mės šaudome vilyčias augštyn. Tokiu budu mēs išvaikome oro daimonus”.

* * *

Šeri arba *Kun-Kaak*. Ši tauta gyvena Šiaurės Amerikoje ant Tiburon'o salos palei Kalifornijos pakraščius. Šeri vardu juos vadina kaimynai; jie patys save vadina *Kun-Kaak*, kas jų kalboje reiškia: Musų Didi-Motina Čia. Jie beveik nepažįsta ugnies ir visus valgius valgo žalius; šitas apsiereiškimas pastebėta ir pas kitas tautas Canadoje, Floridoj, Meksike, Brazilijoje, Siberijoje ir Vakarų Australijoje. Šeri'ai nagais ir dantimis sudrasako elnį ar antilopą, o kur reikia, panaudoja akmenį su smailiu galu. Jie tatau laikomi yra likučiais žmo-

gus, sulaukusio mūsų gadynės protolitiškame stovyje, ty, ankstybiausiame akmeninės gadynės stovyje. Jie yra geriausi bėgikai, kokie dar yra užsilikę laukinių žmonių tarpe. Svetimų sau žmonių jie neužkenčia, laikydami juos žemesniais už savo prijaukintus šunis. Savo giminę jie yra padalinę į Želvės, Pelikano ir Barškančios Gyvatės klanus, ir kiekvieną klaną laiko savo globoje to klando totemo gyvunas. Totemo ženklai užlaikoma dažyme veidų, ką paveldybos keliu užlaiko moteris. Moteris — svarbiausias klando narys, ir klando motina yra viršiausia ir vyriausia kiekvienos grupės galva. Vyrai vadovai yra svarbūs tiktai karės lauke, o kituose santikiuose jie mažiau už moteris turi galės.

Žinoma yra trys Šerių dainų rūšis: budavojimo dainos, švenčių choras ir raudos. Kuomet taisoma ir statoma kartinės kartės laikiniams Šerių namams, giminės senyvos moteris dainuoja tam tikras dainas. Laikė švenčių giedama ir-gi šventėms pritaikomas giesmes, kurios, anot Šerių, turinčios tam tikrą magišką galybę.

Kuomet pasimiršta „klano motina“, tad visą klaną apima gedulės. Žmonės apibarsto sau galvą pelenais ir žemėmis, muša ir drasko sau veidą, krutinę ir rankas, ir tokiu būdu raudoja iki visi galutinai nenuvargsta. Be tų raudų dėlei mirusios „klano motinos“, panašiu būdu apraudojama kiekviena tekėjusi moteris ir nuotaka. Jai aplinkybės pavelija, taip-gi apraudojama ir drašuoliai, žuvę mušiuose. Tokiomis raudomis užsihipnotizavę, jie kartais visai nebesusivaldo ir klykdami bėga buriu kurion nors linkmėn gana toli nuo vietos, kur pradėta raudos raudoti.

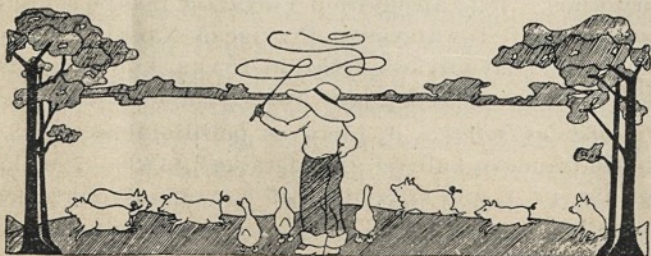
Šeriai turi savo mystiškas galybes ir dievybes. Pelikanas, želvė, mėnulis ir saulė—tai jų dievai. *Mythologiskasis* pelikanas laikomas yra jų sutvertuju; gyvieji pelikanai esą klando užtarytojai ir globėjai. Pelikano pukas skaitoma telizmanu. Šiė mythai apie tuos Šerių dievus:

„Senovės Pelikanas buvo neregėtos gražybės paukštis. Jis pirma lakiojo virš Isla Tassue vandenų. Pašku pasikėlė virš Tiburon'o ir viso pasaulio.

„Želvė yra kito „klano“ dievas. Visų želvių želvė „yra tai jurų baidyklė. Pradžią-pradžioje ji pagelbėjo senovės Pelikanui sutverti pasaulį ir po tam pasitraukė į šalį. Dabar gyvenantie tos želvės ainiai yra maistingi.

Serių moteris dirba iš molio tų gyvunų stovilaites ir garbina jas, kaip savo dievačius-stabus.

(T. b.)

J. Šliupas.

DAR KELETAS ZODŽIU PRIE GADYNES, CARUI ALEKSANDRUI I VIEŠPATAUJANT.

Pereituose piešiniuose *) mėginau apšviesti gyvenimą Lietuvoje iš visų pusių, viešpataujant carui Aleksandrui I. Mažai kas beliko pridėti apiešos pilnumui.

Kaip Lietuvoje, taip ir Žemaitijoje kuningų įtekmė apsiereiškė netikusiu budu. Rods, vyskupas Juozas Arnulpas Giedraitis „klebonus privertė pas parapijos bažnyčias įsteigti sodžiaus vaikams mokyklėles“, bet kuningams ne mokyklos rūpėjo, ir tas pats vyskupas turėjo uždrausti „kai-kuriems kuningams“, kad liautųsi „prisuokti mirštančius žmones užrašyti pinigus bažnyčioms“. Taip pat jis turėjo uždrausti kuningams keliais atvejais metuose kalėdoti savose parapijose! Fanatizmas, tinkamai nepamokinamų žmonių, buvo negirdėtinas. Kad 1815 m. bajoras Lapinskis pakelyj nuo Plungės į Žarėnus įdiegęs kryžių, įstatė į jį medinę stovylą dievo motynos, žmonės ligose ėmė žadėtis prie to kryžiaus, nešti dovanas ir skelbti stebuklus. Kad vyskupas Juozas A. Giedraitis tąją stovylą perkeldino į Plungės bažnyčią, sykiu su tuo ir stebuklai pragaišo. Taip pat 1818 m. gyvenęs Servičių sodoje Styrbis pastatidino prie kelio iš Kvedainių į Laukuvą kryžių, į kurį įkėlė sėdinčio Kristaus stovylą; žmonės tuoj ėmė skelbti apie stebuklus pas kryžių. Kuningams pradėjus varžyties už tą stovylą, Laukuvos klebonas Rynkevičia nakčia pėmęs stovylą, pastatė ją savo bažnyčioje— nuo to laiko žmonės žadasi Laukuvon. (Valančauskas).

Turtai daugiur ėjo juodosios romiškos žandarmijos koserėn be jokios naudos. Taip Kražių klebonas, Mat. Konratas, miręs 1825 m., per 13 metų savo urėdystės, nieko nedavė dėl bažnyčios, kuri stovėjo „tuščia it stoginė pavasaryje“— „nors kas metai iš bažnyčios valsčių liuob gauti 1000 randonųjų. (Valančauskas).

Gi bažnyčių buvo daug. Laikuose rašymo „Žemaičių Vyskupystės“ Varnių vyskupystėje buvo 102 bažnyčios, 91 filija, 107 altorijos ir 418 šiaip jau kuningų, neskaitant dykaduonių zokoninkų!

Dėl kuningų švietimo, rods, Vilniaus vyskupui Stroinovskiui norint, o vyriausybei leidžiant, tapė įsteigta Vilniuje didėji seminarija, o paskiaus akademija, kur kuningus mokė augštesniųjų mokslų.

Daugelį garsesniųjų tos gadynės vyrų esame minėję; čion norime dar keletą išgalių paduoti iš gyvenimo ir darbų bent keletos jų. Ir šiaip:

Jonas Sniadeckis, gimęs Lenkijoje 1756 m., mokėsi Krokuvoje, atliko keletą kelionių į užrubežį dėl augštesnių studijų. Kuningaikštis Adomas Čartoryskis ir Tadas Čackis prilenkė jį vadovauti Vilniaus akademijo, je. Pradžioje 1807 m. Sniadeckis pastojo senatorium-įsteigė naujas katedras, pašaukė gerus profesorius ir

turtino biblioteką, kabinetus ir muzėjų. Nors pats buvo matematiku ir gamtažiniu, jis tėviškai rūpinosi visomis mokslo šakomis. Jaunuomenę ragino mokslan ir doron. Akademija pastojo pirmon eilėn tarp mokslainių toje šalyj Europos. Kaip senatorius ir kaip pirminkas švietimo komisijoj dėl lietuviškos ir baltrusiškos (įsteigtos 1807 m.) gubernijų, Sniadeckis buvo rupestingas link žemesnės mokinimo įrėdnės tose šalyse; įvesdino mokinimo ir mokyklinės tvarkos vienodumą. Tokiu budu visoje visuomeniškoje instrukeijoje nuo žemai iki augšto viešpatavo vienodumas ir sutikmė su gerais vaisiais. 1812 m. Sniadeckis apgynė universitatė nuo išgaišinimo. Bet jau 1815 m. jis pasiliuosavo nuo rektoriaus pareigų, ir toliaus tik darbavosi prie observatorijos (iki 1821 m.) Sniadeckis stropiai tēmijo lenkiškos literaturos padėjimą, bet be pasekmės jis tramdė romantikus, gindamas klasiką. Mirė Jašnuose 1830 m. Parašęs daug matematiškai gamtažiniškų lenkų kalba veikalų, tarpe kurių ypačiai svarbūs *Zagajenia* visuomeniškų sueimių Vilniaus universitatėj, kur tai randasi brangintinos žinios apie tą mokslainę, tai patarimai mokytojams ir mokytiniam.

Bogumilas Ernestas Groddeck, gimė 1760 m. Gedanoje, studijas atliko Goettingene prie Danieliaus Beck'o ir Chr. Gotl. Heyne's; 1787 m. jis pastojo mokytojum namuose kngčio Adomo Čartoryskio. 1805 m. likosi profesorium graikų kalbos ir literaturos Vilniaus universitatėje, o i 3 metus vėliaus jam pavesta taipgi išguldinėjimą latynų literaturos; jisai pralavino humanistiškas studijas. Buvo gabus mokytojas, mirė 1826 m. Tarpe jo raštų pažymėtini ypač šie: *De Hymnorum Homericorum, Reliquiis*, (Goettingen 1786), *Antiquariische Versuche* (Lvave 1800), *Historiae Graecorum Litterariae Elementa* (Vilniuje 1811), *Rzecz o teatrze greekim*, latyniškai, (1805=1823).

Andrius Sniadeckis, gimė 1768 m., pabaigęs akademiją 1791 metais iškelevo Italion, kur mokėsi pas Galvani, Volta, Spalanzani ir Moscatti medicinos, taipgi Anglijoje po vada Gregory, Monroe ir Duncan'o. Čion jis susipažino su garsia anuomet teorija Brown'o. Sugrįžęs i tėvynę 1796 m., jis gavo prie Vilniaus universitatės farmacijos ir chemijos profesoriaus urėdą. Mokslumas ir iškalba labai patiko mokintiniams, įpatingai išguldymai chemijos, kuri iki to laiko Lenkijoje ir Lietuvoje visisu nebuvo žinoma. Buvo garsus kaipo daktaras. Jis savo broliui Jonui galbėjo pervesti moksluose reformą. Tēmijo dvasišką judėjimą ir sekė geas jo tendencijas. Kada 1816 m. Vilniuje susitvėrė "Towarzystwo Szubrawców", ir draugijos netikumo kritikavimo organu buvo "Wiadomości brukowe", Andrius Sniadeckis prisirašė prie "szubrawców", ir po vardu Sotvaros pastojo jų vadovu. Juokdariškiausius raštus rašė i "Wiadomości brukowe". 1822 m. jis pasitraukė nuo visuomeniškos tarnystos, bet po dviejų metų tapė vėla pašauktas užimti profesorišką katedrą. Panaikinus 1832 m. Vilniaus universitatę, jis palaikė savo urėdą prie

mediko-chemiškos akadmiijos— tik nuotrupos pirma buvusios Lietuvoje garsios mokslainės. Mirė 1838 metais. Parašė: *Początki chemii* (Wilno 1800, 2 t.), *Teorya jestestw organicznych* ir *Rzecz o fizycznem wychowaniu dzieci*.

Juozas Gołuchowski, gimė 1797 m. Galicijoje, mokėsi Viennos akademijoje, ir Heidelberge igijo laipsnį daktaro philosophijos, po to nuo 1821 m. Varšavoje studijav tiesų mokslą. Gavęs nominaciją i philosophijos profesorius Vilniuje dėl geresnio išsilavinimo nuvyko i Erlangen, Bavarijoje, mokslan pas Schellingą, kurio pasekėju pats pastojo. 1823 m. užėmė minėtos mokslo šakos katedrą Vilniaus universitatėje, ir savo iškalba ir nuoseklumu patraukė savepi jaunuomenę. Bet valdžios neužsitikėjimas jau 1824 m. pavarė nuo katedrų geriausius profesorius, o tarp jų ir Gołuchowski. Po to jis užsiėmė uke. Mirė 1858 m. Jo veikalai: *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zum Leben ganzer Voelker und einzelner Menschen* (Erlangen, 1825), *Dumania nad najwyższemi zagadnienimi czlowieka* (Wilno, 1861, 2 t.).

Euzabius Stowackis, gimė 1772 m., mokininis, o paskiaus profesorius mokslainės Kremeniece, nuo 1811 m. skelbė retoriką ir poeziją Vilniaus universitatėje. Mirė 1814 m. Jo veikalai išleisti 1826—7 m. po antrašu: *Euzebiusza Stowackiego Dzieła z pozostatych rękopismów ogłoszone*.

Jonas Kanty Chodani, (2769†1823), profesorius ir dekanus universitatės, taipgi kanaunikas katedros Vilniuje, pirm to per keletą metų buvo krokuviškos katedros pamokslininku, ir iš to tai laiko pacina jo rinkinis *Kazań*, apskelbtas potam Vilniuje 1828 m.

Kun. Pilypas Golanskis, kurs pirma Groddecko turėjo filologijos katedrą Vilniaus akademijoje (†1824), išvertė lenkų kalbon Plutarcho veikalą *Stawni ludzie i onych porównania* (Wilno 1801—3, 3 t.),

Kun. Dovydas Pilchovskis, Golanskio kollega Vilniuje (†1803) išvertė Sallustiaus: *O wojnach z Katalina i Jugurthą*, taipgi philosophijos veikalus Senekos (nuo 1771—81).

Ceciarskis, Dominikonų preoras Vilniuje, išleidė "Przygody doznane na Syberze w latach 1797: 1801" (Lwów 1865).

Lukošius Gołubowski, g. lietuvi. Užgiriuose (Pinskiškiuose, Pakaserių kaime) 3773 m.; baigė Pijarų mokslainę Dąbrovicoje, tarnavo Kosciuškos kariumenėj (1794 m.); paskiaus buvo bibliotekorium Porycke, nuo 1818 m. užvaizdu Tado Čackio bibliotekos Pulavuose po Čartoryskiais. 1823 apsigyveno Varšavoje ir tapė sekretorium dr-jos "Towarzystwo Przyjaciół Nauk". Galiaus atsitraukė i savo dvarelį Kazimierówka, kur mirė 1849 m. Tyrinėjo archeologiją ir istoriją Lenkijos.

Mikolas Ogiński, d. Lietuvos poiždininkas (†1833) parašė francuzų kalboje "pamiėtniką" (1826—7 m. Paryžiuje, 4 t.), nuo 1788 iki 1815 m., tapė išversta lenkų kalbon.

Kun. Mikolas Jeronimas Juszyński, (1860—1830),

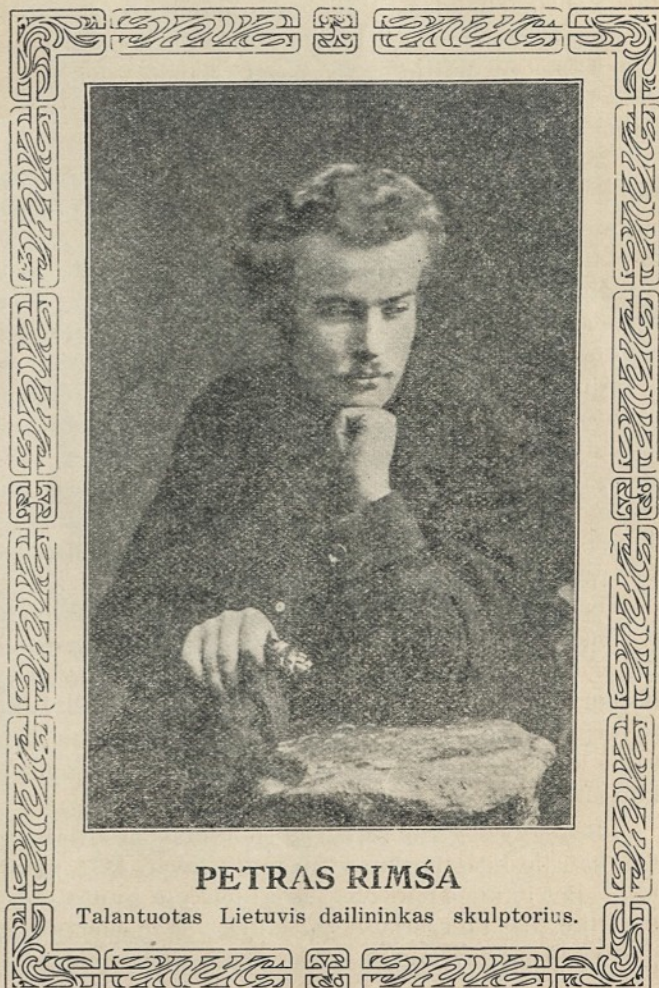
mylėtojas knių rinkimo, galop gyvenimo liko Šidlavos klebonu, alfabetiškai sudėjo *Dykcjonarz poetów polskich* (Kraków 1820, 2 t.), kame patilpo visi, kas tik kada rašė eiles.

Adomas Čarnockis, gimė Lietuvoje 1784 m. Pramokęs tarnavo maskolių kariumenėje, po togi Napoleono I legionuose. Po 1812 m. jis apsigyveno Galicijoje. Nuo senai jis svajojo apie pradžią slovenų dėjų, užsilikusią žmonių tradicijose ir padavimuose. Jis pasirižo aplankyti visus slovenus; apkeliavo Raudonąją Rusiją, Podoliją ir Volyniją. Per kunštį Adomą Čartoryskį jis įgijo fondą nuo Aleksandro I dėl tolesnių kelionių į šiaurę ir rytus, bet vėliaus ta parama buvo jam atimta. Tai-gi Čarnockis rinko pasakas, patarles, dainas etc. Mirė 1825 m. apgarsinęs veikalą "O słowianczyźnie przedchrześcijańskiej" 1818 m. w Ćwiczeniach naukowych. Paliko daug rankraščių.

Vaitiekus Bogustawskis (†1829), aktorius ir dramaturgas, netik kad 1810 m. išprašė nuo valdžios, kad ji teatrą paėmė už įstaigą ir savastį tautos, bet 1811 m. išprašė taipgi ir dramaturgiškos mokslainės Varšavoje, Lenkijoje jis įsteigė teatrus, išmokė daug jaunesnių artistų, pažadino meilę teatro tarp žmonių. Tarp kitų vietų, jis rodos ir Gardine įsteigė teatrą.

Julijonas Ursinas Niemcevičius, ainyt turtingos lietuviškos bajoriškos giminės, gimė 1758 metais. Pradinį mokslą įgijo namie Skokuose, po to atiduotas į kadetų korpūsą (1770) per 7 metus mokėsi toj kareiviškoje mokelainėje. Pastojo adjutantu kgnščio generolo Podoliaus žemių. Pulavuose susipažino su Kniažninu ir Zablockiu, o keliaudamas po Lietuvą, Rusiją ir Lenkiją, pažino šalį. 1783 m. su Čartoryskiu vyko į Vienną, vėliaus apkeliavo Italiją, Franciją ir Angliją, ir 1786m. sugrįžo į tėvynę. Į didijį seimą jis vyko kaipo deputatas iš Vidžemės ir rėmė persteigimą subarbėjusios valstijos, ir triusėsi dėl konstitucijos. 1792 m. iškelevo į Leipeigą ir Vienną, iš ten į Italiją, kur susiartino su Kosciuška ir, kad tas laimėjo pergales, Niemcevičius sugrįžo į tėvynę ir pas Ščekocinus susivienijo su Tadu Kosciuška (1794 m.) ir buvo jo adjutantu, o tapgi ministru-sekretoriumi valstijos. Pas Macejovicus sužeistas drauge su Kosciuška pateko į nelaisvę ir Petropavlovskoj tvirtovėj persėdėjo per pusantrų metų, iki caras Povula I (1796 m.) paliuosavo. Dabar Niemcevičius su Kosciuška išvažiavo į Stokholmą, o iš čion per Angliją į Ameriką (1797 m.), kur Niemcevičiui patiko čia-nykštis gyvenimas, ypačiai jo demokratiškoji forma be aristokratijos, su lygiomis žmonių tiesomis; susipažino jis čia su Jeffersonu ir, Kosciuškai išvažiavus į Franciją, jis apsibuvo Elisabettown'e, gyvendamas iš fondų. 1800 m. apsiavedė su turtinga amerikone našle, p. Livingston Kean ir pradėjo farmerio gyvenimą, pasilikdamas Suvienytų Valstijų ukėsu. Mirus tėvui 1802 m. trumpam laikui aplankė tėviškę ir 1804 m. sugrįžo Amerikon. Įsteigus Varšavos kuningaikštystę, maršalka Stasys Ma-

lachovskis urėdiškai parsišaukė Niemcevičių atgal į tėvynę. Atsisveikino su Amerika ir pačia ant visadas. Namie pastojo senato sekretorium ir sąnariu augščiausio Edukacijos rumo. Lankė moksliskas įstaigas, ir nuo 1810 m. savo priežiurą ir rupestringumą praplatino ir ant teatro, pavesto vyriausybės globai. Laikuose kongresinės Karalystės pasiliko tiktai senate. Nusipirko Ursynov dvarą palei Varšavą ir ten apsigyveno, nors ir visokių draugijų gyvenime gyvai dalyvavo, ypačiai buvo gyva siela literatiškojo judėjimo sostapylėje. Ėmė gyvą dalyvumą maištmečio judėjime 1831 m., po ko turėjo iškelti Anglijon, iš kur po dviejų metų persikėlė Paryžiun, kur ir užbaigė savo gyvenimą 1841 metais. Labai daug yra rašęs eilėmis ir proza. Jo veikalai dar nevisi susilaukė išleidimo.

PETRAS RIMŠA

Talantuotas Lietuvis dailininkas skulptorius.

TAUTYSTĖ ir VALSTYBĖ.

Tautiškas klausimas vis kilo vienval su tautų susipratimu. Bet jis apsiereiškė ypač kuomet atsirado politikos partijos. Pati Rusija ilgu laiku buvo prie to šalta, dabar, kuomet yra Dumoje ir tautininkai (nacionalistai) ir monarchistai, ir šis klausimas rado lyg didelę vietą Rosijoje. Pažiūrėkim, ką tautininkai supranta žodyje tautystė.

Kovalevskis sako, kad tai yra meilės apsiereiškimas savo tautai, kartais daeinantis iki patsavęs paaukojimo.

Stroganovas sako, kad tai yra teisių duotųjų 17 d. spalio, sugražinimas. Nereikia niekuomet savo tautos pažeminti, bet neprigul nuo jos laukti ko tai didžio. Viskas tur eiti per liaudį ir liaudžiai.

Su tais aprubežavimais kiekvienas gal sutikti. Kas netur prisirišimo prie savo tautos? Kas negaidžia, kad duotos 17 d. spalio teisės ir po šiai dienai gyvuotų? Bet yra su tautininkų mintimis nesutinkančių. Kodėl taip? Todėl, kad budai tų siekių atsiekimui yra vienpusiškį. Tas pats Stroganovas kiek vėliau apreiškė, kad rusų tauta yra didžiausia, galingiausia ir narsiausia, kad sutvėrusi geriausius ir prakilniausius literatūros pavyzdžius. Tuomi jis žemina kitų tautų reikšmę, nieko kitoms nepripažindamas. Jis (Str.) reikalauja ištautini mo kitų tautų ir jų surusinimo. Tame tai ir randasi tas, ačiu kam, su tautininkais nesutinkama. Kiekviena tauta turi savo liaudies dvasią, nuo amžių įgytą ir išsirdibusią psichiką.

Kas yra tauta ir kokie faktoriai jos atsiradimo? Tauta nuo tautos nesiskiria ypatingais aprubežavimais, ką tautininkai tvirtina. Tautos neturi jokio sąryšio su rasa. Imkim žemlapį ir sulyginkime tautų ir rasių rubežius — pamatysime, kad tie rubežiai nei kiek nesupuola. Vokiečiai, francuzai, anglai iš rasos atžvilgio nei kuomi viena nuo kitos nesiskiria. Tauta tvėrėsi ne iš rasių, tik iš kitų tautų. Tauta yra apsiereiškimas pereitos dienos, o rasa — pamatas senovės. Anglų tauta susitvėrė iš daugelio genčių, buvusiuose Romos rubežiuose užgimė keletas tautų ir tt. Musų kraštuose skiriamas nuo kitų žydas savo išvaizda, bet pietuose to žydo jau neatskirsimė nu kito francuzo bei italo. Matome, kad rasa nėra tautos ypatinga žyme.

Kiekvienos tautos kalba savyta. Žodis, išverstas iš vienos kalbos kiton nustoja savo gražumo, gyvumo. Bet ir kalba savaimi netveria tautos. Duokime serbų ir chorvatų kalba skiriasi tik dialektuose, be šiedvi tauti tarp savę nesutinka. Žydai ir turi porą tuzinų skirtumų kalboje, ir juos vienija į vieną tautą tik senoviškoji hebrajų kalba.

Bet sakysite, kad serbai su chorvatais nesutinka todėl, kad jie kitų tikybų: vieni pravoslavai, kiti katalikai. Bet imkime nors Vokietiją: joje yra protestonų ir katalikų, bet jie tveria vieną tautą. Mahometanizmas perleido keturias tautas. Amerikoje pilna įvairių ti-

kybų, bet kiekvienas ten su pasididžiavimu tars, jog jis yra amerikonas. Reiškia tikyba savaimi ir-gi netveria tautos¹⁾

Didžiausiu tautos faktorium yra gyvenamoji vieta. Vokiečiai stipriai turisi savo vokietystės. Bet kuomet jie išsikelia iš savo tėviškės ribų — nustoja vokiškumo. Atsidurusieji Amerikoje jau nuo antros kartos pradendant vadina save Amerikos piliečiais ir užmiršta net vokišką kalbą. Rusai išsikėlusieji Amerikon iš metų pirmiau žingeidauja savo krašto likimu, bet anglų kalba jiems jau lengviau susikalbėti. Vienas pasakojo, kad 8 metų laike jis prieštaravos, vedė dvosios kovą, kad neištautėti, bet neištūrėjo²⁾. Tai gyvenamoji vieta ir yra tautos atsiradimo veiksmiu. Jaigu atsiskiria iš gimtinės, tankiausiai nustoja tautystės. Šveicarijoje susipietę net tris tautos, bet jos sudarė vieną, todėl, kad ten viena kalba, viena sugyvenamoji vieta, viena bendra mintis.

Savim sugyvenamoji vieta ir nebutų tautybės išraiška, jaigu prie to neprisidėtų dar keletas veiksmių, butent: historija ir padavimai, kasdieninis supratimas prigulėjimo prie tautos ir vienodos užduotįs bei mintįs.

Kiekviena tauta gėrėsi savąja praeitim. Ir kuomet jų žemę užpuola nelaimė visi aiškiau supranta kuomi jie esą. 1812m., kuomet francuzai įsiveržė Rusijon, kiekvieniame kilo savo tautai pasišventimo jausmas. Antra, kuomet per lenkų užėjimą Minin su Požarskiu sujudino rusus sugražinti jų teises. Bet reikia, kad butų visų vienoda užduotis. Portugalai ilgai gyveno išvien su hispanais. Bet kuomet jie užkariavo sau kolonijas, pamatė, jog jie gali gyventi savistoviai, juose kilo bendra mintis, jog jie portugalai. Ir staigu užgimė ir literatūra. Kiekviena tauta visus apsiereiškimus, atsibuvusius pasaulyje, priima ir perstato juos taip, kaip jiems patinka. Tą užduotį atlieka inteligentijos klias.

Šiuomi baigiasi supratimai apie tautystę. Charakteriškai Renanas sako, apie ją: tylus balsas priminimo, jog esi tautiečiu ir teikia tautystę.

Kai-kurios tautos gyvena vienoje valstybėje, tuomet valstybės ribos nereiskia tautos ribų. Bet kitoje valstybėje gyvena daugelis tautų: pvz. Rosijoje, Austro-Vengrijoje. Ypač tuomet aiškiai apsiereiškia tautystė; viena tauta tur savo inteligentiją, kita gi — ne, viena tur jos daugiau, kita mažiau. Toji tauta, kuri neturi inteligentijos bei turi jos mažai, yra silpna ir ją lengvai gal paglemžti kita tauta. Bet kuomet jau ta tauta supranta kuomi ji esą, ją sunku ištautiuti. Makedaniečiai

1) Jai galiu savo mintį pastatyti greta Miliukovo minties, tai čia su juomi pilnai nesutikčiau. Religija tveria papročius. Žydai ir likosi vien žyda is ačiu religijai ir papročiams. Matomai yra ir išėmimai. — Sn.

2) Pravartu prisimimus ir musų išėivytės klausimą, ypač Amerikon, jai išėiviai sustotų Amerikon ėje, užtikrintas esu, kad įdesėtką, kitų metų Amerikoje lietuvių nebeliktų. Nes ir dabar ten sunkn surasti senesnį; vis dar jaunai. O juk nesėnai sukako 40 metų, kaip keliasi į Ameriką. Percitų metų, kokio tai kuningo buvo "Drauge" darodoma, kad Amerikoje lietuvių ištūrėtų iki ketvirtos kartos. Bet abejuju. Privestieji paskaitoje faktai užtikrina tautystę iki antros kartos. — Sn.

ilgai gyveno nežinodami kuomi jie esą, nuo jų rinko mokesčius serbai ir bulgarai. Ir todėl Makedonijoje buvo dvi partiji, simpatizuojanti viena serbams, kita bulgarams. Bet šie suprato save ir likosi makedoniečiais, nors jų ir maža.

Sunku rišti tautystės klausimą, valstybėje. Nė viena valstybė negal atimti nuo žmogaus laisvę sąžinės. O persistatymui sau valstybę iš daugelio tautų. Valdyba vienos tautos išleidžia įstatus kitai tautai, nepažinodama jos ypatybių ir reikalavimų. Čia yra senas valstybės supratimas, kuomet valdžia yra šaltiniu visokių įstatų liaudžiai. Tas supratimas jau nyksta. Dabar reikalinga, kad ne valstybė duotų teises, bet liaudis tvertų valstybei teises.

Koksai buvostovis Francijoje tuojaus po revoliucijai? Prieš revoliuciją ir jos laiku viešpatavo racionalizmas. Jam iki reakcijai pakilo jausmingumas, o kartu su tuomi ir tautystė. Bet nereikia manyti, kad jausmingumas buvo vien tik reakcija prieš racionalizmą. Ne, jis buvo vien tik priešas prieš racionalizmą. Taip lygiai atsitiko ir Italijoje ir Vokietijoje. Gi Rosijoje kitaip. Kaip auščiau minėjau, anose valstybėse gyvena viena tauta, o Rosijoje daugelis skirtingų tautų. Anų valstybių įstatatai nepritaikomi prie Rosijos. Kad supratus, kas reikalinga Rosijai, pažiūrėkime, kokiose įvalkose atsitinka tautiškas bruzdėjimas dabartinėse viešpatijose. Jį galima padalinti į tris dalis: kultūris, politikos ir ekonomijos judėjimus.

Gyvena užsienyje pirklys, užpelno pinigų ir siunčia juos į save gimtinę tautos reikalams. Studentas, baigęs mokslus, veržiasi apsigyventi gimtoje vietoje, jos labai darbuoties. Tai yra kultūris tautiškas judėjimas. Jo laiku atkreipiama atyda, kad sutvarkius kalbą, išleidžiama gramatika, tverinama literatura.

Aukštesnieji sluogsniai atsimesna tautos istoriją, jai ji buvo, ir nori sugražinti senovę. Jai seniau tauta buvo atskira, jie stengiasi gавus autonomiją ir tp. Tai yra tautas politikos judėjimas. Šiedu judėjimu paliečia tik inteligentiją, avsišvietusius sluogsnius. Bet galop sukyla ir liaudis. Įsteigus krautuvėlę ir iškabinus iškaba savo kalba, jis stengiasi, kad tautiečiai eitų pas jį pirkti. Parsideda ekonominis judėjimas: "Savas pas saviškį" — yra jo lazungu.

Tokie judėjimai atsitinka visose tautose, esančiose Rosijos rubežiuose. Ir tuomet jau prasideda varžytinė tarp tautų. Separatizmas yra vaisium nesenu laikų. O jai tautą kuodaugiausiai slėgia, tuo daugiau joje randasi spēkų visą tai pergyventi. Mažrusiai seniaus mačiusieji centrą Kijeve, dabar mato jį Lvove, nes Rosijoje juos mažiau slėgia, negu Galicijoje.

Bessarabijos atstovas Puraškevičia išsitarė, kad Rosija apsupta ugnies ratu, susidedančiu iš svetimtaučių. Ir jaigu priešas užpuola, tai tie svetimtaučiai labai greitai galėtų pereiti prieš pusėn. Čia yra dalis teisybės, bet tai būtų tik tuomet, jaigu visos kitos tautos būtų

slėgiamos per rusų tautą. Jeigu visom tautoms duoti lygias teises, jos visos gerai sugyves. Tas tai pritaikinama prie Rosijos.

Seniaus į Cholmo gubernijos išdalinimą patįs lenkai žiūrėjo kaip į etnograf jos sienų sutvarkymą. Bet dabar, kuomet ir lenkuose ypač apsireiškė tautybės judėjimas, tai priimama kaip didžią ir neatlyginamą nuoskriaudą.

Tuomet but galima gerai sugyventi daugeliui tautų, jaigu jos turėtų vienas bendras mintis ir užduotis. Panašiai yra ir Amerikos Jungtinėse Valstybėse.

Sn.

IŠPARDAVIMAS ROSIJOS

Laikraštis *Courrier Européen* savo 11 num. 1910 m. buvo patalpines straipsnį po antgalviu "Ar caras parduos Prusams Lenkų žemę?", — ir autorius to straipsnio gvildeaa priešastis tokio sumanymo, kurį apskelbė rusų valdiškas organas *Novoje Vremia*, patardamas valdžiai parduoti Prusams Latvija, dalį Lietuvos ir Lenkų už 8 milijardus rublių. Tomis pardavimo priešastimis, anot straipsnio autoriaus, yra: 1) stoka pinigų Rosijos išde, 2) Latvijos ir Estonijos dvarponiai vokiečiai nenori susilukti antro panašaus pavojaus, kokį praleido 1905 m. sukilus čianyškėčiai liaudžiai, pareikalavusiai apsirovavimo su vokiečiais baronais...

Tuo klausimu beveik visa rusų laikraštija buvo savo laiku gyvai užsiėmusi ir net iššaukusi rusiško štabo konkretišką projektą kaslink panaikinimo tvirtovių parubežyje Prusų. Bet panaikinimas tvirtovių dėlei franco-vokiško neapsikentimo ir varžytinių labai užkenktų politikos lygsvarai. Rosija buvusi galinga ir ištikima Francijos sandorininkė, bet tos savo politikinės galybės ji nudien suvisai nebeturi; jos politika, tai tik grobimas ir pavergimas silpnųjų tautų. Ji tos rūšies politika užimta, niekad nepaisė ir, galima sakyti, po šiai dienai nepaiso vidurinės sveikatos ir tvarkos valstijoje, atpenė Rosijos valdžia visuomet darė ir daro viską, kad tik padarius valstijoje gyvenimo sąlygas nepakenčiamomis, idant, mat, "nenuoramų" ramdininiais nuo visucmenės akių uždengti netikusį savo šeimnininkavimą. Ir ji tačiaus valstiją veda prie puolimo, negu prie sutvirtinimo jos gyvybinės spēkos; Rosija nudien nepajiegia net ir tos, jai paprastos, grobimo politikos varyti. Nuo Afganistano iki Japonijos Azija jai ant visados užsidarė, net ir iš Persijos tur pasitraukti, nieko nepešusi, neįstenglama prašalinti sau nuo kelio Anglijos politiką, apginančią Rytinę Indiją. Rosijos milžinas, negalėdamas grobiais penėties, alkiu dvėsta. Dvėsta palengva, bet tikrai, nes neturi laivyno ir pinigų, netrukus pristigs

ir parsidavėlių, apginančių caratą. Francija tatai gerai žino ir atjaučia jog ji nuo sutrunėjusio milžino menką paramą tegali gauti, kad Rosijos imperijos išgarsinta galybė, tai jau tik likęs šešėlis, kad carišką valdžią pasitikėti negali nieks, kas tik žino stovį Rosijos išdo, kur netrukus gal pasirodyt pilka tuštuma!

O politika labjaus negu gamta tuštumos nenukenčia ir su ja nesutinka. Kiekvienos didžiosios valstijos puolimas, kaip istorija paliudyja, visuomet prasideda tuo pačiu procesu: politikiniu apsilypnėjimu, išsiskirstymu sudarančių ją dalių, o juk Rosijos imperija susideda tik iš 96 milionų žmonių, ką nieko bendro su Rosijos valstija neturi ir negali turėti; kad pirmai geresnei progai pasitaikius, visos po carišku skeptu pavergtos tautos labai greit gali nukrist nuo savo sprando puvėsius carato ir susiorganizuoti nepriklausmiai savistovias valstijas. Visa tai gana gerai numano Europos valstijos, žino taipgi, kad anektuojant iš po cariško skeptro Rosijos užgriebtas provincijas, gali tai atlikti nesusitinkant tokių provincijų smarkaus atsipriešinimo. Ir toks dalykų stovis Peterburgo diplomatų tarpe gimdo baimę ir pakvaišimą. Drumstame vandenyje vokiečiai žvejoja!

Suprantama, kad viršpaminėtoji pardavystė Latvijos, Estonijos, dalies Lietuvos ir Lenkijos Vokietijai, yra tik sumanymas ir jį surealizuoti neleis netik pardavimui pasiulomos tautos, bet ir Europa, nenorinti matyti įaugusią Vokietijos galybę, tačiau Rosijos išpardavimas eina slapta savo keliu.

Fatališkas Rosijos valstijos finansinis padėjimas optimistams leidžia perspėti Rosijos neišvengtina finansinį krizisą, akyvaizdoje kurio politikiniu atžvilgiu nusi-bankrutijusi valdžia turėsianti pripažinti pilną konstitucinę valdymosi formą. Bet taip manyti gali tik tie, kuriems nežinomas yra faktas, jog Rosijos valdančioji klyka susideda visai ne iš tėvynainių, kuriems valstijos gerovė bei jos ateitis bent kiek rūpėtų. Vagiliška gauja, laikanti savo rankose imperijos valdymo vairą, rupinasi vien savo kišenės ir patvaldystės gerove; ji pasirūšus visuomet mesti ir suminti į purvus netik tautos gerovę, bet ir valstijos ateitį, kada tik to reikalaus valdančios gaujos interesai. Juk ir iki šiol ji nevengė ir niekad nepasigėdijo nieko tokio, kas tik užtikrina jai neapribotą sauvališką viešpatavimą, nežiurint kaip tuo gaišina gyvybines valstijos spėkas; nežiurint, kaip tuo suskurdina šalies ekonominę išsivystymą! Ir toji valdančioji klyka dar savo rankose turi priemones prašalinimui grėsiančio jai pavojaus ateityje. Tas priemonės jai suteikia slaptas išpardavimas valstijos žemės svetimžemiams kapitalistams. Tų priemonių caratas griebsis reikale, nors tas reikštų netik išdavystę, bet ir galą valstijos gyvavimui.

Pasidėkojant vagiliškos gaujos šeiminkavimui, Rosija pasilieka bejiegė išvystyti savo pramoniją atskančiu išnaudojimu savo gamtinio turto šaltinių, kuriais šalis turtinga. Cariškoji Rosija, be visuomenės tam

pritarimo daro savanoriai sutartis su svetimžemiais kapitalistais, atiduodama jų neapribuoton "nuomon" nepabaigtinai ilgam laikui čielus plotus žemės su žalios medžiagos šaltiniais, kad tų kapitalistų kapitalais parturtinus, suprantama, ne valstijos, bet cariškos giminės išdus! Tokie pardavimai viešai nėra skelbiami, o jaigu paviešėja, vyriausybė paprastai pasiskubina "oficiališkai užginčyti", buk tokios žinios yra neteisingos. Užginčijama paprastai tuomet, kada toks pagarsėjęs pardavimas jau atliktas po uždangalu oficiališkųjų gešeftmacherių.

Toks slaptas išpardavimas Rosijos gamtinio turto šaltinių svetimžemiams kapitalistams tęsiasi jau gana nuo senai, ypačiai pakraščiais valstijos, iš kur žinios į laikraščius negreit ateina. Taip tylomis pardavė Šiaurinės Amerikos kapitalistams beveik visą Čukču kraštą. Pirm negu rusų laikraštija susiprato ir pasipiktino tokiu apgrobimu, Čukču kraštas tapo "legališka nuosavybe" amerikoniškų kapitalistų, kurie ten taip išigaspadoriavo, kad Rosijos ponai tik kuo tai fiktyvišku netik Rosijos patrijotams, bet net patiems čukčoms juokingais išrodo, tikrindami, buk kraštas Rosijai priklausas. Tas kraštas savo turtu priklauso Amerikos kapitalistams, kurie Rosijoje viešpataujančiai gaujai užmokėjo nemenkas pinigų sumas. Tas pat yra ir su Altajum. Anglų kapitalistų bendrovė gavo iš caro gabinetu išskirtiną teisę eksploatuoti aukso nuogulas per visą plotį 4687 kvadratinų mylių. Toji koncesija pripažinta 244 metams su išlyga, kad tam terminui išėjus sutartis gali būti atnaujinta tolesniam laikui iki minėto turto šaltiniai nebus išsemti. Rosijos išdas už tai turi gauti 10% nuo iškastos aukso vertybės, tuo tarpu kompanija savo akcionieriams žada 150% (!) metinių dividendų, skelbdama Altajų "Rusiška Kalifornija". Tolygiai didelė dalis Uralo kalnų kasyklų su užvedimais tapo parduota belgų kapitalistų bendrovėms.

Kadangi tokie pardavimai tolimuose imperijos pakraščiuose vyriausybei smagiai nusiseka, tai ji bando išparduoti, kas tik jai galima, jau ir viduryje valstijos. Taip antai anais metais prasidėjo tarp vyriausybės ir svetimžemių kapitalistų derybos dēlei pardavimo dviejų geležinkelio linijų, patiestų tarp Peterburgo-Vologda-Viatkos ir tarp Moskvos-Jaroslav-Archangelsk, sykiu su su tų linijų šakomis, jungiančiomis geležinkeliu Kostromą, Rybinską, Aleksandropolį, Kiniešmą, Nierechtą ir Savilovą; prie to taipgi pridedamas Perm-Koltas geležinkelis. Visas to geležinkelio ilgis išneša 5000 varstų. Nežiurint, kad vyriausybė "oficiališkai užginčijo", kad žinia apie geležinkelio pardavimą yra "neteisinga", tačiau į tą užginčijimą pajuoka atsakė net ir spalvininkų organas *Golos Moskry*.

Anglai ir belgai, kurie "derėjo" minėtus geležinkelius, reikalauja dabar leidimo tiesti naujus geležinkelius minimame rajone ir įkurti monopolį eksploatuojus šiaurinės Rosijos gamtinio turto šaltintų — girių, nafto šal-

tinių ir tp. Už tą leidimą minėti kapitalistai apsiimą atmokėt Rosijos skolas, padarytas dėl geležinkelio sumoje 250 milijonų. Belgai siulo suteikti Rosijai paskolę 1 milijardą frankų 4% nuošimėiu pagal kurso 90 už 100; apart to reikalauja, kad už tą paskolę Rosija atiduotų jiems minėtus geležinkelius šiomis išlygomis, kad pirmais metais užmokės nuomos 2 milijonų, o 1916 30 milijonų, paskui nuoma gali būti pakelta, jaigu tik bus jiems suteikta pirmybė išnaudojime vandens kelių Archangelsko, Vologdos ir Oloneco gubernijose, taipgi dalyje Permės ir Viatkos gubernijų, o prie to viso Rosijos vyriausybė turinti leisti ikurti monopolį išnaudojimui girinių ir mineralinių šaltinių plotyje 50 varstų palei minimą geležinkelį. Taipgi už minėtos paskolės suteikimą belgai dar reikalauja leisti tiesti naują geležinkelį apie 5000 varstų ilgą, ir tuoj tur būti jiems suteikta privilegija leisti kursan ketur-procentinius abligus, kurių išmokėjimą Rosijos vyriausybė tur užgvarantuoti.

Kad tokios derybos ir pasiūktų be jokio rezultato, tai visgi toks vyriausybės savanoris besitarimas su svetimžemiais kapitalistais aiškiai parodo, kokiame padėjime stovi Rosijos visuomenė, jaigu turi klausyties tokių apdengiančių ją gėdos raudonių derybų!

Viešpataujančioji Rosijoje Romanovų giminė netik daro, nesiklausdama apie nacijos nuomonę, derybas su svetimžemiais kapitalistais linkui pardavimo valstijos pramonės šaltinių, bet dar ir pati tuo rupinasi, kad tik kuolabjusiai priklausmia nuo svetimžemių kapitalų padaryti Rosijos valstiją, jau tai dėlto, kad užtikrinus sau neapribotą viešpatavimą, jau tai dėlto, kad, ypač militarizmo reikalai reikalauja milžiniškų išlaidų, kurių negal apdengti nualinta ir skurde paskandinta nacija. Išpardavus gamtinio turto šaltinius, geležinkelius ir vandens kelius, kasyklas, miškus ir lieykus, ateis paieilė ant muitų. Rosijos pramonijos viešpačiais taps keletas kapitalistų, bet užsienio kapitalistų, kuriuos nuo sukilusios "prieš caro valdžią" Rosijos liaudies skubės apginti tos valstijos, kurių kapitalistų kapitalai, suvienyti su cariškos giminės kapitalais, išnaudoja ir nualina šalį. Tokiu būdu Rosijoje viešpataujanti gauja užsitikrina sau svetimų valstijų apginimą nuo sukilsiančios prieš ją Rosijos nacijos.

Ar caratas pasiskubins savo reakcija ir nualinimu iššaukti Rosijos valstijai katastrofą ir su pagelba užsienio ginklų juroje kraujo nuskandinti visokius visuomenės tiesotus reikalavimus, tai kol-kas liekasi tiktai klausimu, kurio išrišimas priguli nuo aplinkybių.

Bet ar šiaip ar kitaip, tai tokia išlaukinė katastrofa Rosijai yra neišvengtina, ir vargas, jaigu visuomenė nebus prisirengusi ją susitikti.

J. B. S.

K. Vairas.

Revoliucijos atbalsiai.

1911 m. Londone išėjo iš spaudos gana įdomus Maurice Baring'o veikalas "The Russian People".*)

Tas veikalas yra įdomus tuom, kad jo autorius, sveitimtautis, paduoda jame netik savas pažiūras, kurias išdirbo budamas Rosijoje ir karėje su japonais, bet ir dėlto, kad tan veikalas patalpino tulas žinias, prie kurių mes, gal buti, ir negalime šiandien priieiti.

Autorius, kaip pats sakosi, naudojosi iš šitų šaltinių: prof. Klučevski, *Course of Lectures on Russian History* (angl. vertime); S. Soloviev *Monumentališkoji Rosijos istorija*; Brūknerio *Petras Didysis ir Katarina II*; M. Leroy-Beaulieu, *L'Empire des Tsar*; Rambaud, *Rosijos istorija*; Sir Donald Mackenzie Wallace, *Russia*. Be to jam nemaža pagelbėję savo patarimais ir nurodymais kunigaikštis Volkonskij, Sir Charles Eliot ir profesoriai: Miliukov, Kovalevskij, Pares ir Morfill.

Veikale gana paviršutiniai peržiūrėta Rosijos istoria, rusų budas ir papročiai, nemaža vietos pavesta baudžiauninkų paliuosavimui ir to valstybės akto pasekmės atrašyti (nuo 220 iki 280 puslapių). Pastarajai Rosijos revoliucijai ir-gi gana daug (sulyginamai šnekan) suteikta vietos. Tasai Rosijos istorijos perijodas padalinta į tris skyrius: 1) Revoliucijinis judėjimas ir jo eiseną (280—290 pusl.), 2) negatyviškos revoliucijinio judėjimo pasekmės (290—312 pusl.) ir 3) pozityviškos revoliucijinio judėjimo pasekmės (312—325 pusl.).

Kiek pamenu, tai mūsų literaturoj iki šiam laikui dar nepasirodė peržvalga revoliucijinio Rosijos judėjimo, kuriame mes lietuviai ir-gi dalyvavome. Tatai visiškai bus laiku tokią peržvalgą padaryti. Vienok perspėju skaitytojus, kad žemiaus paduoti p. Baringo faktai ne visi sutinka su teisybe; autorius, tur buti, tulas žinias ėmė iš oficiališkų valdžios raportų, o kitas, gal, ir iš kitų šaltinių, dar mažiau sutinkančių su tikroju dalyku stoviu. Bet-gi autoriaus išvedimai daugelyje atžvilgių yra gana įdomūs, tat nebus prošali tulas vietas užcitavus ištisai.

Pradžioje skirsnio apie revoliucijinį Rosijos judėjimą autorius paduoda ištrauką iš Londono "The Times" (Sausio 18 / 30, 1905 m.), kurioje yra cituojama dabartinio Rosijos caro, Nikolajo II, kalba, laikyta į 182 pasiuntinius nuo žemietijų, sveikinusius carą jo varduvių dieną. Toje kalboje caras pasakė, kad jis pašvęsiąs "visas savo spėkas žmonių gerovei ir yra pasiryžęs apsaugoti vienvaldybos (autokratijos, samoderžavije) principą taip pat tvirtai, kaip kad ir jo niekad neužmirštinos atminties tėvas darė". Tais žodžiais apreikšta, ko tu-

*) "The Russian People" by Maurice Baring; Methuen and Co, Ltd. London, 1911. 366 pusl.

ri laukti jau surevoliucijonizuota Rosijos liaudis. Prie tokios politikos lengva buvo įkūnyti Pobiedonoscevo planas neduoti šaliai jokių reformų iki valstybė nėra prie to priversta iš apačios, t.y. iš liaudies. Aleksandro II-jo noru buvo, kad valdžia viktintų tulas reformas, kitaip sakant, kad reformos eitų iš viršaus.

Pobiedonoscevo planams užsilaikius ir patekus vidurinėse politikos širdin, priėjo prie to, kad 1905 m. valdžia turėjo noromis-nenoromis apskelbti konstituciją. Toji valdžios "dovana" brangiai apsiėjo ir autokratiš kariai valdžiai ir liaudžiai: prie jos eita per kraują, naminės karės keliais, maištu, terroru, ugnimi ir griuvėsiais.

Paskubino revoliuciją dvi priežastis: begalo reakcijiška V. K. von Pleve (vid. dal. ministerio) politika ir karė su Japonija.

"Pleve, kaip vidurinių dalykų ministeris, buvo įpėdinis nužudytojo Sipiagino. Pleve aiškiai matė, kad revoliucijos sėklos jau atneša vaisius. Jo politika buvo sunaikinti augmenį, kol dar jo pumpuras nepražydo... Tuokart Rosijos bruzdėjimas turėjo dvi pakraipis: *konstitucijinę*, sukoncentruotą ir iškilusią Zemstvose ir laisvai manančiame profesjonaltų luome, ir antrąją — *revoliucijinę*, degančią žemai, liaudyje. Pleve norėjo užgniaužti ir vieną ir kitą. Ir jis mokėjo tai daryti: Zemstvose pašalino nuo vietų bruzdėjimo vadovus, vienus ištrėmė, su kitais ir-gi ceremonijų nedarė.

Zemstvos per savo komitetus daugelyje vietų ištyrė valstiečių padėjimą; savo tyrinėjimus surinko į 85 spausdintus tomus; didesnė dalis komitetų reikalavo, kad provincijai būtų suteikta plati ir tvirta savyvalda. Jis visa tai pasmerkė ir užgniaužė.

Darbininkų judėjimas, ypatingai socialistiškoji propaganda tarp darbininkų, negalėjo patikti Pleve'ui. Kad paskleisti tarp darbininkų kitokios pakraipos propagandą, o ypatingai kad turėti visą jų bruzdėjimą akyvaizdoje, pavesta tėvui Gaponui darbuotis tarp darbininkų. Šis "lošė dvilinką rolę" ir pavelijo "darbininkų kliubui patekti į socializmo vėžes". Pleve pagaliaus, kaip spėjama, permatė Gaponovo neištikimumą ir buvo bemanąs jį suareštuoti, bet nebespėjo tai padaryti: pats likosi nudėtas.

Gryna tos Pleve's politikos pasekmė buvo tai, kad sukelta visuomenėje didis neužganėdijimas, o jokių būdu nebandyta kas-nors daryti, kad prisiartinančią audrą sulaikyti ar bent suminkštinti. Tarp visuomenės neužsiganėdijimas išsiveržė gana aštrioj formoj: terroras siautė visoje imperijoje. Paminėtina svarbesnieji atsitikimai:

1902 m. gegužės mėn. pasikėsinta ant gyvasties Vilniaus general-gubernatoriaus, von Vahl'io; 1904 m. birž. mėn. nužudyta Suomijos general-gubrenatorius N. I. Bobrikov; 1904 m. balandžio mėn. Varšavoje nužudyta keletas policijos įrėdinių.

1903 m. balandžio mėn. Kišineve, ir rugsėjo mėn.

Homelyje įvyksta žydų skerdynės, "pogromai". Sulig valdžios pranešimų Kišineve užmusta 45 žmonių (žydai), 74 sunkiai sužeista, 350 lengviau sužeista; išardyta 600 krautuvių ir darbaviečių, išgriauta 700 žydų namų; abelnai žydams padaryta medžiagiško nuostolio suvirš ant milijono rublių. Homelyje 7 nužudyta, daugybė sužeista, o apie 100 namų ir krautuvių apdraskyta.

Abiejuose tvejuose sunku nurodyt tikrąsias "pogromų" priežastis. Skaitytojas gali rasti bešališką aprašymą Kišinevo skerdynių ir jų priežasčių buvusio Kišinevo gubernatoriaus, kuningaikščio Urusov'o *) užrašuose. **)

Žinama yra ir vėliaus gana aiškiai prirodyta, kad ir žydų "pogromus" ir inteligentijos skerdynes rengė ir rėmė vietinė (provincijoje) administracija, turėjusi tam tikrus, kad ir neoficiališkus, įsakymus "iš viršaus", ty. nuo valdančiųjų sferų.

Po Kišinevo riaušių suorganizuota žydų "Bund'as", draugystė, kurion susivienijo žydų jaunuomenė. Ta organizacija greitai prasiplatino Lenkijoje, pietinėje ir šiaurinėje Rosijos dalyse ir prie-Baltijos krašte. Bund'as buvo persiėmęs revoliucijos dvasia; jį palaikė ir rėmė įvairios socialistiškos ir revoliucijinės organizacijos, kurios veikė ir tvėrėsi slapta. Jos visos tapo viešomis, kaip tik apskelbta karė su japonais.

Tiktai Pleve, nepajiegęs užgniaužti revoliucijinio judėjimo pumpuro, kol jis dar buvo slaptas, prisiėdėjo prie jo ugdimo ir prirengė tam tikslui tinkamą dirvą visoje Rosijoje. Jo veikimas ir profesjonaltų luome, ir pas darbininkus, ir pas valstiečius-ukininkus sukėlė nepasikakiniamą valdžiai ir aštrią kritiką jos darbų, o tiedu dalyku visados eina pirma revoliucijos.

Pleve, išbuvęs savo urėde kelis mėnesius, suprat, kad nėra galima užgniaužti revoliucijinį judėjimą, kol jis dar yra slaptas; maža dar to, jis rėmė karę su Japonija. Mat, jis gal manė, kad ta karė atitrauks visuomenės akis nuo vidurinių dalykų stovio...

...Vitte buvo priešingas karei ir manė, kad reikia viską, kas tik galima, daryti, idant ji neįvyktų; jis permatė, kad, karei įvykus, reikės brangiai už visą ką Rosijai apmokėti. Tai ir išėjo. Karė Rosijai apsiėjo labai brangiai: apie 200,000 žmonių užmuštų ir sužeistų, arti pustrėčio milijardo rublių nuostolių, o apart to Rosija nust-jo tarptautiškojo prestižo...

Gi Pleve kitaip manė. Jo nuomone, nebuvę galima

*) Kunin. Urusov'as, pažangus pirmosios Dumos atstovas. Jo kalba birželio mėn. 1906 m. apie vid. dalykų ministerijos darbus sukėlė didelę sensaciją.

***) Prince Urusov, "Memoires of a Russian Governor", Harper Brothers London, 1898 m. Rusiškai: Kniaz' Urusov "Zapiski gubernatora".

sulaikyti revoliuciją kitaip, kaip tik laimėjus karėje. Jai karė but nusekusi Rosijai, — Pleve's politika būtų ėmusi viršų; bet viskas išėjo priešingai Pleve's apokavimui. Vietoj to, kad atitraukti žmones nuo revoliucijos, kaip to geidė Pleve, karė veikė į juos kaip vėjas, kurs išputė revoliucijos kibirkštis į liepsną ir privertė visuomenę iš nepasikakinimo stovio pereiti į ėniršimo stovį. Žmonių ėniršimas apsiereiškė 15 d. birželio, 1904, kuomet social-revoliucionierių pasikėsinta ant Pleve's gyvasties. Pasikėsinimas pavyko. Jam žuvus, per tris mėnesius nieko neskirta į jo urėdą. Pagaliaus rugsėjo mėn. 1904 m. vidurinių dalykų ministeriu pasilieka Vilniaus genral gubernatorius, kuningaiktis Sviatopolk-Mirski.

Sviatopolk-Mirski'o politika buvo visai kitokia, negu Pleve's. Jis norėjo ėkunyti pakantą, kurios pamate buvo tai, kad valdžia (jai nori atlikti naudingą darbą), privalo duoti visos Rosijos visuomenei, neskiriant jos į luomus, aiškius davadus teisingumo, ir užsitikėjimo. Jis buvo pasirengęs praplatinti miestų ir aprubių liuosą savyvaldą, kiek tik tas bus galima. Pirmučiausiai ši naujoji politika apsiereiškė tame, kad atšaukta iš ėstrėmimo daugelis Zemstvos narių, kuriuos Pleve buvo ėstrėmęs, ir šiek-tiek aplengvinta sunkūs ėstatymai apie spaudą; Rosija prie to ministro susilaukė didžiausios spaudoje laisvės, kokia kada prieš tai buvusi. Sušaukta visuotinasis Zemstvų suvažiavimas, ėvykęs lapkrityje, 1904 m., pirmsėdžiaujant Šipovui.

Suvažiavimas reikalavo, kad būtų prileisti prie šalies valdymo ir žmonių atstovai; tame klausime pasiūsta imperatoriui meldimai. Imperatorius sušaukė valstybės tarybos posėdį, kuriame dalyvavo visi ministriai; buvo ir Pobiedonoscev'as ir Vitte. Po tam posėdžiui apskelbta du ukazai; vienas — zemstvoms ir joms nurodyta, kad jos savo užmanymais nori pakasti valstybės pamatus (gosudarstvennyja osnovy), o antras — senatui. Antruoju ukazu žadama suteikti tula savyvalda provincijai, ėvesti reformas teisdarystėje, peržiūrėti ėstatymus apie spaudą ir tp. Reikalavimas prileisti žmonių renkamuosius atstovus prieš šalies valdymo, kaip matome, žavo nieko neatsiekęs. To dėlei Sviatopolk-Mirski pasidavė dimisijon; caras vienok jį nepaliuosavo nuo urėdo, bet-gi jo ėtekmė visiškai jau sumažėjo. Nuo to laiko ėškyla jau aiškus judėjimas, stumiamas pirmyn iš dviejų pusių. Vienas *konstitucijinis*, vedamas zemstvų, o antras *revoliucijinis*, vedamas revoliucionierių komiteto, apsistojusio Paryžiuje.

Gana smulkmeniškias pirmojo judėjimo aprašymas galima rasti Pares'o veikale, "Russia and Reform" (skyus. XIV). Sulig grynai revoliucijinio judėjimo smulkmeniškias atsitikimų ir susirėminių sutrauka bei viso judėjimo istorija tebėra dar laukiama. Vienok-gi žemiaus paduotasis surašas svarbesniųjų atsisikimų duos skaitytojui šioki-toki supratimą apie dalykų stovį:

28 d. lapkr. 1904 m. Peterburgo studentų demonstracija ant Nevskio prospekto, ties Kazansko Soboro. 42

žmonės sužeisti, 132 — suareštuoti. Už užtarimą už demonstrantus kuningaiktis Viazemskij, valstybės tarybos narys, likosi ėstremtas vieniems metams iš Peterburgo.

1—5 d. gruodžio mėn. 1904m., sumišimai Maskvoj; ačiu jiems uždaryta Maskvos universitatė.

12 d. gruodžio mėn. 1904 m. sumišimai Radur'e (?). Ušmušta pulkininkas.

13 d. gruodžio mėn. 1904 m. iki 4 sausio mėn. 1905 m. streikas Baku mieste ir apielinkėje, ant Kaukazo.

3 d. sausio mėn. 1905 m., streikas Putilovo fabriko darbininkų Peterburge; pasikėsinimas ant gyvasties gen. Trepovo Maskvoje.

7 d. sausio mėn. 1905 m., straikas Peterburgo darbininkų eina platyn ir apima geležinkelius Peterburgo apielinkėje.

9 d. (22 d.) sausio mėn. 1905 m., kruvinasis nedėldienis. Darbininkų procesija, šventiko Gapono suorganizuota, eina pas Žieminį Palocių, pas carą. Anot valdžios pranešimų kariumenė užmušė 76 žmones, sužeidė 223. Ėstikrųjų užmuštųjų ir sužeistųjų skaičius buvo nesulyginamai didesnis.

10 d. sausio mėn., kuningaiktis Sviatopolk-Mirski pasitraukia nuo savo urėdo. Jo vietą užima Bulyginas; Peterburge gubernatorium paskiriama generolas Trepov'as; jis pasidaro tikras sostapilies diktatorius. Trepovas terrorizuoja Rosiją iki 17 (30) d. spalių mėn., 1905 m.

12—17 d. sausio mėn., ėžymūs sumišimai Helsinforse, Rygoje ir Varšavoje.

14 d. sausio mėn., nužudyta Helsingforse Suomijos Senato prokuratorius Jansen'as.

19 d. sausio mėn., Odesoje pažeista policijos viršininkas.

4 d. vasario mėn. 1905 m. Maskvoje užmušta didis kuningaiktis Sergijus Aleksandrovič'ius.

6—16 d. vasario mėn., subruzdimai mieste Baku.

Nuo 16 dienos vasario mėn. ėvyksta susirėmimai studentų su juodašimčiais (chuliganais) Kurske, Kazaniuje, Pskove, Tambove ir Maskvoje.

Kovo mėn. 1905 m. bruzdėjimas tarp geležinkeliėčių, užsibaigęs suorganizavimu Visuoť keliėčių Sąjungos (Vserosijskij železnodorožnyj Sojuz).

Balandžio mėn. 1905 m. Agrariškieji subruzdimai (prasidėję dar vasario mėnesyje) Černigovo, Kursko, Voronežio, Orlo, Tvėrio, Charkovo, Simbirsko, Archangelsko, Viatkos gubernijose ir Baltrusijoje.

Nuo kovo iki gegužės mėn. Lenkijoje užmušta keli policijos ėrėdniei. Nižniame Novgorode užmušta slapstosios policijos viršininkas, Žytomiriuje vyresnis policistas, Ufoje sužeista gubernatorius, mieste Baku bomba suplėšė gubernatorių, kngštį Nakašidze.

5—11 d. birželio mėn. Lodziuje minia, vedama lenkų revoliucionierių ir žydų Bund'o, susiremia su kariumene. 173 užmušti, o 200 suviršum sužeisti.

11—20 birželio mėn. Maištas Juodųjų jurų laivyne

16 d. birželio mėn. Maištas ant laivo Potemkin; 18 jurininkų kareivių pabėgo iš tarnystės.

19 d. birželio mėn. Maištas ant laivo Prut; užmušta vienas oficerus ir bocmanas.

Ši maištą sekė sumišimai Tiflise, kuriuos sukėlė revoliucionieriai, geležinkelių streikas ir streikas ant vandenų ir kerosino išdirbystėje. Užpuldinėta ant policijos su bombomis (23 d. birželio). Užmušta: 2 policijos įreidnių, du kazoku ir 20 šiaip piliečių.

Birželio ir liepos mėn. 1905 m. agrariški bruzdėjimai, ypatingai Saratovo apielinkėje. Deginimas dvarų ir tp. Pasikėsinimas ant Saratovo gubernatoriaus, P. A. Stolypino, gyvasties. Stolypinas sužeista, du dak-taru užmušta.

28 d. birželio mėn. teroristai nužudo Maskvoje šio miesto gubernatorių, generolą grafą Šuvalovą.

Liepos mėn. įvyksta Žytomiriuje žydų skerdynė.

„ „ Nižniame Novgorode juodoji šimtinė skerdžia inteligentiją. Iškyla streikas Revelyje, Tuloj, Kostromoje ir ant Vladikaukazo geležinkelio.

20 d. rugpjūčio mėn. 1905 m. Sumišimai Liepojuje, iškilę laike mobilizacijos atsarginių kareivių. 7 užmušta, 24 sužeista, 122 suarštuota.

22—25 d. rugpjūčio mėn. atsinaujina betvarkė Baku mieste.

Rugsėjo mėnesyje Suomijoje išleista ir paskleista tarp kariumenės revoliucioniško turinio proklamacijos, kuriomis šaukta kariumenę į maištą. Per ištisą rugsėjo mėnesį įvairiuose Rusijos miestuose iškilę revoliucioniškos demonstracijos su viešais susirinkimais, prakalbomis ir agitacija. Į visą tai vietinės administracijos atstovai reaguoja kaip moka ir kaip išmano. Vienus jų minia vaiko ir panaudoja šaltus (kaip kur ir karštus) ginklus, kitur pasimeta, nusimina ir nežino, kas jai belieka daryti.

Iš augščiau paminėtų atsitikimų surašo, kurin pateko tik svarbesnieji faktai, matoma, jog revoliucijinis judėjimas nuo gruodžio mėn. 1904 m. iki spalio mėnesio 1905 m., greitai platinasi ir auga.

Kaip gi tatai Rusijos valdžia sutiko tą pražutingą jai judėjimą? Svarbiausias valdžios ginklas, tai yra kariumenė, buvo šiūomi laiku Tolimuose Rytuose. Valdžia tad griebėsi dviejų, taip sakant, išsigelbėjimo būdų. Iš vienos pusės beveik trečia dalis Rusijos imperijos pateko į karės stovį ir į sudrutintos apsaugos stovį. Iš antros pusės valdžia norėjo paglostyti pasišiaušiusią visuomenę ir vasario mėnesyje, 1905 m., apskelbė du vienas kitam priešingu manifestu apie reformas viduriniuose dalykuose; tai visai nepakakino visuomenės, kuri, nerokuojuant jau revoliucijos, jautėsi turėianti pakelti ant savo pečių pralaimėtą ir visai nereikalingą Rusijai karę su Japonija. Tad rugpjūčio mėn. valdžia apskelbė kitą manifestą, kuriame pasiūlė visuomenei projektą įsteigti „patariamąją dumą“. Ir tas projektas nieką neužganėdijo. Visi matė, kad valdžia su savo derybomis nieko nelaimės ir turės duoti daugiau, negu ji nori.

(T. b.)

Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas.

Notre Dame de Paris

(Paryžiaus Švenčiausioji Panele)
ROMANAS.

(taša)

IV.

1. KAIP PAVOJINGA PAVESTI SAVO PASLAPTĮ OŽKAI.

Prabėgo kelios savaitės.

Užstojo pirmos kovo mėnesio dienos: Saulė aiškiai žibėjo pavasario danguje ir visi sostapilies gyventojai išėjo į gatves ir ant plečių pasigerėti šiluma ir saulės šviesa. Tokiomis dienomis ypatingai pasitaiko viena valanda, kuomet Švenčiausios Panelės bažnyčia puikiai atrodo. Tai buna, kada saulė prieš nusileisiant, apšviečia savo spinduliais bažnyčios priešakį. Šviesa ir šešėliai keistai kaitaliojasi ant įlinkusių ir išpastų sienų nelygumų, o didžioji rozetė dega saulės spinduliais, nei kokio vienakio akis.

Kaip tik buvo dabar tokia valanda.

Priešais bažnyčią, paskendusią raudonuose saulės spinduliuose, ant murinio turtingų namų balkono buvo keliós jaunos mergaitės, prigulėjusios, kaip buv galima spręsti iš jų rubų ir puikiai papuoštų viršugalvių, prie augštesnio luomo. Jos linksmi šnekėjosi ir juokėsi. besidžiaugdamos tuom, kad jos kruvoj; mat, tulos jų atvyko Paryžiuon paviešėtų pas savo draugę, šių namų šeimyninkės dukterį, Fler de-Li de-Gondolorje, kuri gyvenosi savo motina, našle b. avusiojo karališkųjų šaulių komandierio; jos gyvenosi savuose namuose, priešais Dievo Motinos bažnyčią.

Balkonas buvo sujungtas su gražiai išpuoštu kambariu, apmuštu odomis su išspaustais auksiniais lapais. Visi rakandai tik ir žibėjo nuo aukso. Kambario gilumoje, pas ugnevietę, puikioje aksomu apmuštoje kedėje, sėdėjo pati našlė Gondolorje apsirėdžius paprastais, bet brangiais, rubais, tinkamais jos 55-ųjų metų amžiui. Palei ją stovėjo jaunas vyriškis, atrodąs puikuoliu, gražus, vienas iš tokių, dėlėi kurių moteris netenka proto, o rimti žmonės praeina pro šalį, patraukę pečiais. Jau nas vyras buvo apsirėdęs blizgančiais karališkųjų šaulių kapitono rubais, panešėjusiais į rubus Jupiterio, kuriuos mės dar pradžioje aprašėm.

Jāunos mergelės sėdėjo ant balkono ir tarpduryje į kambarį. Kiekviena jų turėjo adatą. Jos visos sykiu išsiuvinėjo brangų altoriaus uždangalą bažnyčiai.

Jos kalbėjosi tarpu savęs ir juokėsi tuom ypatingu juoku, kurs girdimas pas merginas, jai jų d augijoje randasi jaunas vyriškis. Jis, taip bent rodėsi, nekreipė, į tai jokios atidžios. Jis taip atsidėjęs šveitė su šikšnine pirštine savo juostos sagtį, kad visai į merginas nežiūrėjo.

Laiks nuo laikosenoji moteris patyliai kalbėjo su juo. Jis atsakinėjo jai, kaip galėdams, ir stengėsi buti mandagus. Iš šypsos ponios Aloizos, savo motinos, Fler de-Li matė, kad jos sužiedotuvės su kapitonu—jau užbaigtas dalykas, o jo užsimąstęs veidas ir išsisklaidęs žvilgsnys nedaug tesakė jai apie meilę. Atrodė lyg jam čia nuobodu ir nemiela.

Bet motina to netėmijo ir vis kalbino jį apie savo dukterį, nurodydama jam vis naujas ir naujas jos gerąsias ypatybes. Kapitonas klausėsi, nuduodamas sutinkantį su motinos nuomone.

Staigu septynių metų mergaitė, Beranžera, Fler de-Li krikšto duktė, stovėjusi ant balkono, sušuko:

— Pažiūrėk, kuma, koki graži šokėja šoka antai ant plečiaus, su tamburinu rankose!

Tikrai girdėjosi nuo gatvės bubino garsas.

— Tur buti kokia čigonė,— atsakė Fler de-Li, atsisukdama į plečių.

— Pažiūrėkim, pažiūrėkim!— sušuko kitos jaunos mergelės, pašokdamos nuo savo vietų ir bėgdamos ant balkono; tuom tarpu Fler de Li, neužganėdinta savo vaikinui, palengvėlia sekė jas.

Jis stovėjo pečiais atsirėmęs į kakalį; sužieduotinė atsikreipė į jį.

— Tamsta bene sakei mums apie kokią tai mažą čigonę, kurią išgelbėjai neseniai nuo kelių vagių?

— Rodos, sakiau, atsakė kapitonas.

— Tad pažiūrėkit, gal ta pati ten šoka?

Kapitonas Feb'as de-Šatoper, jo tai ir buta, pamaži nuėjo ant balkono.

— Ar ne ta pati?— užklausė Fler de-Li, maloniai imdama jį už rankos.

— Taip, ta pati, aš pažinau ją iš ožkos... — atsakė Febas.

— Kumute,— sušuko Beranžera, kurios akys atsikreipė jau į kitą dalyką:— pažiūrėkite, ant bažnyčios stogo stovi kažkoks juodas žmogus.

Visi pakėlė akis. Ištikrųjų, ten stovėjo juodas žmogus, atsirėmęs į bokšto baliustradą. Tai buvo kuningas, sprendžiant iš rubų. Jo akys buvo atkreiptos į plečių. Jis nesikrutino, lyg stovyla.

— Tai archidijakonas Frolo,— tarė jauna mergaitė.

— Kaip jis atsidėję žiuri į šokėją,— patėmijo viena draugių.

— O, jis neapkenčia čigonų,— pridėjo Fler de Li.

— Kaip ji puikiai šoka!

— Mielas Febe,— netikėtai atsiliespė į jį Fler de-Li, kadangi tamsta pažįsti ją, tad pakviesk, kad ji užeitų pas mus į vidų. Mums iš to bus daug džiaugsmo.

— O, taip, meldžiame!— sušuko sykiu visos mergaitės.

— Na, kad ir sumanumas!— nepatiko Febui. — Jinai jau užmiršo mane, o ir aš nebežinau jos vardo. Bet kad jūs, panelės to norite, aš pakviesiu.

Pasilenkęs nuo balkono, pradėjo šaukti:

— Mergaitė!

Čigonė tuo tapu nebešoko. Ji apsidairė; žvilgančios akys sustojo ant Febo, ir ji visa apmirė.

— Mergaitė!— atkartojė Febas, ir pamojo jai pirštu.

Jauna mergelė pažiūrėjo dar valandą, paskui nukaito kai ugnis ir ėjo pro nustebusius žmones linkui to namo, iš kurio ją šaukė Febas. Ji ėjo lėtais, netvirtais žingsniais, išplėtusi akis, lyg paukštėlis, užžavėtas žalčio.

Už valandėlės kambaryje, kur sėdėjo visa draugija, pasikėlė ant durų portjera, ir ant slenkščio sustojo čigonė, nuraudusi iš sujudimo, vos tik kvėpuojanti, nuleistom žemyn akutėm, nedrįsdama žengti toliaus į vidų.

Beranžera suplojo delnais.

Esmeraldos pasirodymas padarė keistą įspūdį ant visų buvusiųjų čia mergaičių. Jos buvo vienodai pasirėdžiusios, ir nė viena nesiskyrė nuo kitų. Čigonė sudrumzdė tą lygsvarumą. Ji buvo taip stebėtina daili, kad jai įėjus, rodėsi, lyg su ja išiveržė čion šviesos spindulys ir apšvietė visą kambarį. Šiame apitamsiame kambaryje, apstatytame puikiais rakandais ir iškabinėtamė brangiomis užlaidomis, ji atrodė dar gražesnė, nėkaip ant plečiaus. Ji panešėjo šviesiam žibintuvui, įneštam į tamsų kambarį. Turtingos panelės liko apjakintos iš nusistebėjimo. Kiekviena jų pasijuto lyg ir ižeista. Jos tuoj pradėjo kitaip elgties, tartum susitarusios: pajuto, mat, bendrą priešą.

Nuo jų paputė į čigonę šaltis. Jos apžiūrėjo ją nuo kojų iki viršugalviui, o paskui pasižiūrėjo viena į kitą. Suritare. Esmeralda tuom tarpu laukė, kad kas ją užšnekintų, ir stovėjo, akių nepakeldama.

Kapitonas pirmas pertraukė tylą.

— Duodu garbės žodį,— sušuko jis be ceremonijų,— štai žavėjantis sutvėrimas! Ar ne tiesa panele Fler de-Li?

Šis patėmijimas, kurį gerai išauklėtas žmogus nebutų ištaręs, o tik pamįslijęs, negalėjo išblaškyti moterų pavydo, sukilusio gražiai čigonei pasirodžius. Fler de-Li atsakė pasipusdama:

— Nebjauri.

Kitos šnabzdėjo tarp savęs.

Pagalios ponja Aloiza, taipgi pavydėjusi čigonei už savo dukterį, atsiliespė:

— Eikite šen arčiau, mieloji!

— Eikite šen arčiau, mieloji,— su nuduotu rimtumu atkartojė mažiukė Beranžera.

Čigonė prisitartino prie ponios.

— Graži mergaitė,— pratarė pasiputęs Febas, prieidamas arčiau prie jos, nežinau ar esmi taip laimingas, kad tamsta atsimintum mane!

Ji nusišypsojo ir atsakė:

— O, taip!

— Ji turi gerą atmintį— patėmijo Fler de-Li.

— Tamta taip greitai pabėgai nuo manęs tuokart, — tęsė kapitonas, — ar gi aš toks baisus?

— O, ne,— atsakė čigonė.

Tie atsakymai buvo taip ištariami, kad sukelė Fler de-Li budrumą.

— Vietoj savęs,—tesė toliaus kapitonas visai jau liuosai,—tamsta palikai man tą kuprotą ir šleivą išgamą, bažnyčios varpininką. Ir jis drįso užpulti tamstą! Tai jau perdaug! Ko jis nuo tamstos norėjo, pasakyk, susimildama?

— Nežinau,—atsakė Esmeralda.

— Užtat jis ir nukentėjo. Tamsta, aš manau, buvai užganėdinta, kuomet jam raižė botagais nugarą.

— Biedinas žmogus!—tarė čigonė, atsiminusi baisią sceną pas pajuokos stulpą.

Kapitonas sukvatojo.

— Štai sąjausmas, taip pat vietoje, kaip ir plunksnos ant kiaulės uodegos. Tai, rauk mane velnias!..

Staigu susilaukė, atsiminęs, kad randasi tarp ponių, nepratusių prie tokių nemandagių kalbų.

— Atleiskite!—tarė,—aš, rodos, truputį užsimiršau.

— Jis kalba su ta padla suprantama jai kalba,—atsiliepė patylias Fler de-Li, kuri labiau niršo.

Panelės ir-gi kiek įmanydamos tyčiojosi iš mergaitės, pajuokdamos ją pačią ir jos drapanas. Jas galima buvo palaikyti gauja gončių, apnikusių girių stirną ir sulaikomų tiktai medžiotojo žvilgsniu.

Čigonė labai gerai tatai suprato; jos veidelis tai kaito,—tai balo, lupos drebėjo. Rodėsi, tarytum ji nori atsikirsti. Ji išputė su paniekinimu apatinę tūpą ir nesikrūtino. Visą laiką ji liudnai žiūrėjo į Febą, o akyse degė malonė ir laimė.

Febas stėjo čigonės apgynime ir ramino ją juokaudamas:

— Lai jos sau ši eka. Tikrai, tamstos rubai truputį nepaprasti, užtat tamsta pati esi taip graži, kad tai tamstai tur buti vis viena.

— Švenčiausioji Panelė!—sušuko staigu ponis Aloiza,—kas čia sukinėjasi palei mano kojas! Šalin bjaurus galvije!

Tai buvo ožka, kuri bejieškodama savo ponios, įbėgo į kambarį ir užsipainiojo ragais ilguose našlės rubuose.

Čigonė paliuosavo ožką.

— Koks mielas sutvėrimas!—sušuko Beranžera,—ji turi auksintas kanopas!

Čigonė atsiklaupė ir prisiglaudė veidu prie ožkos galvukės, glamonėdama ją. Tarytum ji atsiprašė, kad taip ilgam laikui paliko ją vieną.

— Sakoma,—atsiliepė viena merginų,—kad čigonė su savo ožka yra ragana, ir ožka moka daryti įvairius stebuklus.

— Taip, ištikrųjų!—sušuko kita;—klausyk, mieloji,—atsikreipė ji į Esmeraldą,—liepk ožkai, kad ji parodytų savo štukas.

— Nesuprantu, ką jūs sakote, atsakė čigonė, glamonėdama ožką ir kartodama:

— Džali, Džali!

Tuom tarpu Fler de-Li patēmijo ant ožkos ragučių

užkabintą kažkokį maišelį.

— Kas tai?—ji užklausė čigonę.

Čigonė pažiūrėjo į ją savo didelėmis akimis ir rimtai atsakė:

— Tai mano paslaptis.

— Aš labai norėčiau sužinoti tą tavo paslaptį,—pamįslijo sau Fler de-Li.

Tuom tarpu našlė pasikėlė nuo savo vietos ir tarė rūščiu balsu:

— Jai nė tu, čigone, nė tavo ožka negalite mums nieko parodyti, tai ko-gi čia beriogsote?

Čigonė nieko neatsakiusi, pasikėlė ir nuėjo linkui durų. Netol durų budama, atsigręžė ir pažiūrėjo į Febą pilnom ašarų akimis.

— Dėl Dievo!—sušuko kapitonas.—Taip neišeinama. Sugrįžk, tamsta, ir pašokk mums truputį. Beje, o kaip tamstos vardas?

— Esmeralda,—atsakė ji nenuleisdama nuo jo savo akių.

— Tai vardas!—sušuko visos su pajuoka balse.

Pakol visi buvo užimti su čigone, mažiukė Beranžera susidraugavo su ožka. Atrišo nuo jos ragų terbelę ir iš jos ant žemės pabėrė raides. Kaip tik raidės pasirodė ant žemės, mergaitė pamatė stebuklą: ožka ėmė rinkti raides iš kruvos ir dėti jas pačiliui. Už valandėlės ji sudėjo žodį, ir Beranžera, suplojusi rankutėmis, sušuko:

— Kumute, žiurėk, ką ožka padarė!

Fler de-Li pribėgo ir krustelėjo. Ožka iš raidžių sudėjo žodį: *Febas*.

— Tai ožka sudėjo?—užklausė ji drebančiu balsu.

— Taip, kumute, ožka—atsakė mergaitė.

Negalima buvo abejoti, nesa pati mergaitė dar nepažino raidžių.

— Štai jos paslaptis,—pamįslijo Fler de-Li.

Tuom tarpu ir visi pribėgo prie mergaitės, o su kitais—kapitonas ir čigonė.

Esmeralda nukaito, pamačius, ką padarė jos ožka. Paskui nubalo ir sudrebėjo, lyg kaltininkė. Kapitonas žiūrėjo į ją, šypsojosi nustebęs ir užganėdintas.

— Febas,—šnabždėjo jaunos mergaitės,—juk tai kapitono vardas!

— Tamista turi stebėtiną atmintį,—tarė Fler de-Li čigonei, stovėjusiai, kaip stulpas.

Staigu jaunoji sužiedotinė ėmė verkti.

— Dieve!—sušuko ji, slėpdama rankose veidą,—ji ragana!

Dvasioje ji jautė, kad čigonė yra jos konkurentė. Ji nualpo.

— O, mano dukte, mano dukte!—sušuko našlė, puldama prie jos, nusigandusi.—Eik laukan, pragaro sėkla!—sukeikė ji čigonę.

Esmeralda skubinau surinko išbarstytas raides, pasišaukė savo Džali ir išėjo per vienas duris, kol nualpėsi Fler de-Li nešta per kitas duris.

Kapitonas Febas, pasilikęs vienas, tulą laiką stovėjo ant vietos, nežinodamas kurlink eiti; pagalios išėjo su čigone.

(T. b.)

Man gaila.

Man gaila prabėgusio meto,
 Man gaila jaunystės dainos...
 Nuėjo... jau jų nesimato...
 Nors šauktum, nors rėktum — nestos...
 Ėjo-bėgo vingių-vingiais,
 Vingių-vingiais, ne takais...
 Draug su viesula — per girią,
 Draug su vėju — tais laukais...

Vienok-gi norėčiau bent syki
 Tą praeitį savo pavyt'—
 Pažvelgti veidan jai: ar vykę
 Darbai, aš norėčiau matyt'...
 Daug aš dirbau, daug kentėjau
 Ir didžiais skausmais mitau...
 O ar bus nauda kam norints —
 Nieko-nieko nežinau...
 Gal buti, kad klaidos man dvasią
 Nesykį apsupo sparnais...
 Ir nano dainas, gal, tyrąsias
 Žemais sugadino jausmais...

Man gaila prabėgusio meto,
 Ir gaila jaunystės dainos...
 Nuėjo... jau jų nesimato...
 Nors šauktum, nors verktum — nestos.
 Ėjo-bėgo vingių-vingiais,
 Vingių-vingiais, ne takais...
 Draug su viesula — per girią,
 Draug su vėju — tais laukais...

29 IV. 1912.

Karolis Vairas.

Te sau ilsis...

Tik pradėjau dainuot, ir nutruko daina.
 Netikėtai. Visai netikėtai.
 O, kaip liudi širdis, pasijutus viena,
 Dingus dainai, dangaus pažadėtai!...

8 V. 1912.

Karolis Vairas

Atsisveikino ji su gražiausiais sapnais
 Ir palaidojo juos kapinyne,—
 Te sau ilsis jie ten draug su dvasios skausmais,
 Amžinoj te sau ilsis nakvynėj...

30 V. 1912.

Karolis Vairas.

Aido vilnys.

Iš šalių tolimų vilnimis-vilnimis
 Bėga Aidas begalinis.
 Ir klausausi nusimineš,
 Kaip to Aido stebuklingi
 Ir galingi,
 Berybėj' dar nepaskendę,
 Giesmių tonai sužavėti
 Liepia širdžiai sudrebėti,
 Liepia dvasiai suvaitoti
 Ir ant amžių apraudoti
 Jaunos dvasios jausmus
 Ir tyruosius geismus,
 Ką pražuvo nesubrendę...

Iš šalių tolimų, vilnimis-vilnimis,
 Bėga Aidas begalinis,—
 Iš manosios-gi krutinės,
 Lyg tie tonai stebukiingi
 Ir galingi,
 Kyla giesmių atminimas...
 Kas žydėjo, — nebežydi,
 Kas lydėjo, — nebelydi...
 Tik kurnekur, palei kelią
 Gelsvos liudnos gėlės želia...
 Ir taip kartais jauna,
 Lyg užklydus, daina
 Mažin' man nusiminimą...

Iš šalių tolimų, vilnimis-vilnimis
 Bėga Aidas begalinis...
 Aš klausausi nusimineš...

GEGUŽĒS NAKTIS.

(Sonetas).

Ir vēl štai prabēgo, pražuvo diena...
Spēkos su savim ji nusinošē daļi...
O kunas nuvargo, dvasia alkana,
Jausmai, lyg po kovai — atbuke, sušale...

Nuilsusią galvą bučiuoja naktis,
Krutinēsparnais tylumos apkabina,
Net pradedu jausti... Apsāla širdis,
Ramybē-gi visā mane surakina...

Užmiršus, kaip užia žmonių pasiutimas,
Užmiršus ir skausmā savosios širdies,
Beliēka viens didis ir karštas troškimas:

Dar viena tik syki, — kadir paskutini.
Užburtus pagauti akordus vilties,
Kuriuos neš' pasauliui naktis gegužinē!

20 V. 1912.

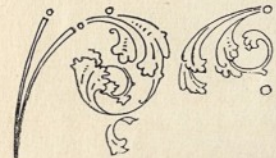
Karolis Vairas:**DŽIAUGKITĒS BROLIAI!**

Džiaugkitēs, broļiai, giedokite giesmē,
Laimēs-gyvenimo garsuļi hymnā —
Te usu akis nemato, kaip vysta
Gražios pavasario kvepiančios gēlēs...
Te usu širdis nejauēcia, kaip "vakar"
Mirē, kad žmonēs "rytojaus" belauktų...

Džiaugkitēs, broļiai! Te vymas jaunystēs
Kraujā sušildo ir sukēlia geismā!...
Gerkit iš tauriū, kurias milijonai
Metē, prie lupū prilenkt' nesuspējē...
Džiaugkitēs, broļiai, krutinē te šēlsta,
Karštyj jaunystēs sukaitus', apsvaigus'!...

Kas jums, kad žmonēs aplinkuj vaitoja.
Čia-gi, prie usu, gal draugas kurs miršta!...
Kas jums, jai savo kelionēj' prie laimēs
Tukstanēiū širdis nelaimēn panērēt?...
Kam bežiurēti skaismū svetimūjū,
Jaugut juos' gema jums laimēs miražai?!

28 IV. 1912.

Karolis Vairas.

Šis bei Tas iš Kronikos.

PAMOKINANTIS ATSITIKIMAS.

Gana garsiai praskambėjo netik mūsų, bet ir kitų tautų spaudoj žinia apie atsitikimą Lietuvių Dailės Parodoje, kur tapo sunaikintas paties dailininko ranka jo pusantrų metų triusą paėmęs artistiškas veikalas "Kova". Mums lieka iš to viso atsitikimo išvesti tai, kas palieka visuomenei nemirštiną pamokinimą, jog jautrias dailininkų sielas negalima liesti savo grubiomis rankomis, kad pakreipus ją ton pusėn, kokia mus patinka. Susipratom, apraudojame žuvusį veikalą, sąjaučiame sužeistai dailininko sielai, bet ką tas gelbsti? Jaib tik tiek, kad visa tai paliks atmintyje ateičiai.

Nėra pagirtinas Dailės Parodos komiteto pasielgimas, kad pareikalavo iš dailininko atsiimti iš parodos veikalą "Kovą" kaip erzinantį lenkų šovinistų jausmus, ir dėlto tai lenkai apskelbė parodai boikotą. Paroda dėl to boikoto nebutų nukentėjusi, jaigu tik visuomenė butų buvus teisingai ir atsakančiai supažindinta su boikoto priežastim. Bet Lietuvos lenkų narodovcų ir jų laikraštijos pasielgimas neišteisintinas, nes jie kuoniškiausiai prirodė, jog jie mums lietuviams mūsų tėvynėje uždraudžia netik vactot mūsų prigimtą kalbą—kaip antai bažnyčiose,—bet draudžia mums savotiškai ir mintinti ir jausti.

Dailininko P. Rimšos skulptūros veikalas "Kova" atvaizdino lietuvių apsiginančią nuo panpolonizmo, išreikšdamas tai stovylos grupėje: lietuvių Vytis kauja užsipuolusį lenkų Arelį, kurį jau nuveikia. Lenkai savo boikoto apšaukimu griežtai uždraudė lietuviams savo jausmus ir mintis išreikšti, o artisto veikalą taip išbjauriojo, kad šisai įezrintas 15/V rytmetyje nuėjęs iš parodos salę sudaužė savo veikalą.

Ir tie lenkai po to skaudaus atsitikimo, veidmainigai apgailestauja, sykiu džiaugdamesi, kad "Kovos" žuvimas reiškia lietuvių pasidavinimą. "Przegląd Wileński" tarp kitko rašo:

...Kas yra artistui jo veikalas?—Kudikis, jo esybės išreiškimas, jo sielos dalelė, visa eilė jo padėtų dienų, jo sunkus ir ilgas darbas, žodžiu sakant, jo govenimo dalis. Ir štai tas kudikis, tas artisto „aš“—krinta nuo tikrojo tėvo kirvio smugių. Iš tiesų artistą giliai įzeidė įtarimai, kad savo tautos garbės apgynimui aukoja savo mintį ir kraują...

Naivūs žmonės! Įtaria, išbjaurioja, įzeidžia, sudrasko savo teisių reikalaujančią sielą ir paskui apgailaudami mano, kad nuskriaustieji užmiršę savo opą, su nusižeminimu ir meldimu atlaidos už "klaidą" prižadės niekad daugiau nebudinti savo tautinės dvasios, tik ant jos skeveldrų sykiu su savo priešais šaukti: "Lai gyvuoja lietuvių lenkų vienybė ir brolybė!

Ne! Patol vienybės ir brolybės tarp lietuvių ir

lenkų negal buti, pakol lenkai vis bandys mums išakinti mintint ir jausti taip kaip jiems, o ne taip kaip mums, yra miela ir verta.

GALIAUS SUSIPRATO.

Amerikos lietuvių jaunuomenė ėmė telkties kruvon. Gražus tai ženklas. Yra rateliai mokslaeivių, mergaičių ir vaikinių Scrantone, Philadelphijoje, Chicagoy, Valparaise ir kitur. Telkiasi jaunuomenė kruvon jau tai dėl geresnio prasilavinimo lietuvių kalboje, historijoje ir literaturoj, jau tai dėl medžiagiško susišelpimo. Pradžia sunki, bet siekis prakilnus ir norai ytin pagirtini.

Tarp svarbesnių susitelkimų turime pažymėti šiuo kartu Chicagos Lietuvių gydytojų susispietimą į ratelį. Ketina jie platinti higienos mokslą liaudžiai. Ir tas labai geistina. Jau gana liaudį išnaudojo ir apiplėšė visokie "stebuklingi institutai, medikališkos klinikos ir sanitarijos" gydantie ligonius per laiškus. Ir laikraščiai tokias apgaulio ir išnaudojimo įstaigas nemenkai paremia, garsindami ir išgirdami jų "stebuklingumus". Žinoma laikraščiai tuos garsinimus talpina ne už dyką. Kad laikraščių leidėjai pasipelno, tai ir garsina tokius stebuklus, kaip antai "užauginimą plaukų ant akmens" ir tiems panašių nesąmonių, aprėdytų gudriai kvailinančiais žolžiais. Už apgavystę ir apiplėšimą lengvatikių sergančių žmonių atsakomybė puola nemažiau ir ant tokių prigavingų apgarsinimų garsintojų, kurie klaidina žmones. Rods, šiandien raganiai nepaverčia ligonius į vilkalokus, bet kišenes jų gerai pratuština ir galvas pridumia nesąmonėmis.

Tad mus ima nuoširdus džiaugsmas, kad Chicagos lietuvių gydytojai, supratę reikalo svarbumą, susitelkė kruvon, kad bendromis spėkomis ginti savo brolių sveikatą ir jų turtą nuo humbugierių. Gal buti, kad toks gydytojų susitelkimas laikui bėgant įstengs daug ką nuveikti savo apsiebriztame lauke, o ypačiai gali nemaža ligonių apsaugoti nuo apgavikų. Ar tas gražus siekis, kokį sau pasistato minimas gydytojų susijungimas, bus atsiektas su geromis pasekmėmis, — pagyvėnsime ir pamatysime, o dabar lieka tik palinkėti geros kloties geriems norams ir darbams.

PRUSŲ LIETUVIAI ATBUNDA.

Smagu yra tēmytį į Prusų lietuvių tautinį bruzdėjimą, kas ištikrųjų parodo, kad Mažoji Lietuva tikrai atbunda iš vokietystės miego, kuriuo ilgus amžius gardžiai miegota.

Šiomis dienomis Paskalviuose, Prusuose, susitvėrė nauja lietuvių draugija, pavadinta "Aušra", kurios tikslas: *atgrevinti ir auginti lietuvių kalbą ir sužadinti tarp savo viengenėjų meilę į lietuvišką prigimtį.* Tokie apsireišimai liudija, kad lietuvių tauta visa pasijunta esanti lygi kitom kulturingoms tautoms, kad pradeda tikrai suprasti, jog kiekviena tauta, kuri turi savo praeities historiją, būtina tur turēt ir savo ateitį, o mes juk turime dagi garbingą savo praeitį.

LAISVAMANIŲ ŠVENTNAMIAI.

Ne nuo senai atsirado laisvamanių šventnamiai, ty. susirinkimams svetainės, kokios ateityje, be abejonės, užims vietą visokių maldnamių. Tokie šventnamiai, kur susirinkę žmonės klausosi išguldinėjimo mokslų, mokinasi etikos ir savapažinties, klausosi dainų ir muzikos koncertų,— jau yra įrengti Chicagoje, Bostone ir New Yorke.

Šventadieniais susirenka tytveikos žmonių klausyties kalbų laisvamanių mokslininkų: Piere Ward'o, Mangasarian'o, Blando ir kitų. Jų kalbos, žinoma, tai ne kuningų pamokslai... Žmonės ne kvailinami nesąmonėmis apie dangų ir pragarą, bet pamokomi mokslazi- nios ir moralybės.

Lietuvai ir lietuviams! ar nelaikas ir mums griebties tokio prakilnaus darbo, kaip švietimas ir moralizavimas savęs ne kvailoms biblijinėmis pasakomis, bet mokslu— tikru mokslu, vedančiu žmoniją prie meilės, brolybės ir laimės ant žemės.

Bažnyčios taip brangiai mums lėšuoja, o tiek jų pristatėme ir dagi padovanojome vyskupams, o juk tik pasakų mokymui tas bažnyčias statome, ar nelaikas mums susiprasti ir pradėti rūpintis savo dvasiška o sykiu per tai ir kuniška arba materialine gerove. Juk tokie šventnamiai tikrai galėtų atstovėti mum liaudies mokyklas — liaudies universitatus! Tik pamintinkime, o supratę svarbumą, bendromis spėkomis imsime už darbą!

LAISVAMANYBA TARP LENKU.

Galų-gale ir tarpe mūsų kaimynų lenkų laisvamanyba pradeda plėtoties. Štai Milwaukees mieste pradeda eiti lenkų kalboje laikraštis "Wolna Myśl", kurio uždaviniais yra kova prieš žmonių minties vergiją ir plėtojimas mokslų teisybių supratimo.

Su tikru džiaugsmu sveikiname brolius lenkus tos rūšies darbavimosi lauke, nes ištikro linksma, kad nuo amžių nešantieji popiežijos jungą, kuri ir mums atsprando jie savo rankoms pagelbėjo uždėti, galų-gale pradeda nusikratyti ją šalin nuo savo sprando! Dievo atstovai nuglemždino fanatizman ir dvasios ubagystėn netik Lietuvą, bet nemažiau ir pačią Lenkiją, Ruthėniją ir Moldaviją... Jezuitai rodė žmonėms dangų ir laimes už debesų, kad žmonės nematytų, kas aplink juos ant žemės dedasi, ir kaip kuningija tautos laisvę ir gerovę lupikams parduoda...

Nekaltiname vien lenkus už apleidimą mūsų tautos ta užsipavietrinama liga—fanatizmu, nes nemažiau kalti ir mūsų pratėviai. Ir vieni ir kiti priešinosi reformacijai. Fanatizmas ir prietarai pergalejo meilę tėvynės ir, ačiu tam, vieni ir kiti netekome politišką savistovystės.

Nuo kelių dešimčių metų lietuviai ėme susiprasti, ėmė kratyties nuo bedieviškų bažnyčios tarnų globos. Tai darė ir lenkai Varšavoje, kaip antai Šviėtochowskis ir kiti. Bet ir tų garbės vyrų akys pasiliko apdumtos politikos smiltimis; jie nepripažino lygybės nė Lietu-

viamis nė Ruthėnams. Budami po letena popiežių politikos, jie manė ir kitus pakreipti į vėžes, jai ne religišką, tai bent politišką vergiją.

Metai bėga. Amžiai keičiasi. Žmonių supratimas auga ir tobulinasi.

Ateina valanda, kad ir labjausiai sufanatizuotos tautos tur atbusti ir praregėti blaivomis laisvosios minties akimis... Garbė susipratusiems! Nors ir vėlai, bet neveltui tas atbudimas! Su žmonėmis, kurie remiasi mokslu ir dora, mes visados susiprasime ir sutiksime. Nereiks mums kauties tarp savęs, jaigu stosim bendrai ant pagrindo, kurį subudavojo Bruno, Galilejus, Laplace, Chamberlin'as ir daugelis kitų mokslavyrių. Statydami triobėsi teisybės, laisvės ir savarankiškumo, rašytojai "Wolna Myśl" patįs sako: "Pagrindu to triuso yra Romos popiežių iškeiktas Koperninkas; persekiotas Rejus; humanistas Kochanovskis; reformatorius Kollatajus; liaudininkas Kasciuška, laisvamanis Dąbrowskis; socialistas Lelevelis ir visa plejada kitų mokslų padangės žvaigždžių.

Lenkai! jaigu jūs imsitės tokio darbo, kaip "Wolna Myśl" sau pasiskiria, tai užtikriname, kad geresnių draugų ir paremėjų kitur nerasite, kaip tarp mūsų lietuvių, supratusiųjų fanatizmo ir prietarų kenksmingumą. Gi šiuo kartu sveikindami jus, kaip naujus karžygius ant lauko kovos, iš širdies linkime kuopuikiausios kloties pasiryžimuose.

'L.M.' Skaitytojams Pranešimas.

Atkreipiame atydą gerbiamųjų Laisvosios Minties skaitytojų, kurių prenumeratos laikas išsibaigė, kad malonėtų atnaujinti prenumeratą arba pranešti, kad atsisako tolesniam laikui renti "L. M.", nes pačtos įsakymas uždraudžia siuntinėti laikraštį dykai.

Tiems, kurių prenumeratos laikas išsibaigė dar pasiunčiame šį "L.M." numerį tikėdamiesi, jog jie nesiliaus rėmę taip sunkaus mūsų kulturinio darbo, kaip iki šiol maloniai rėmė, už ką vardan tų, kurių apšvietimo labai trisiame, ištariame nuoširdų ačiu.

"L.M." Administracija.